

სსიპ - ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი

ქართული ფილოლოგიის დეპარტამენტი

ხელნაწერის უფლებით

თეონა კეკელიძე

„ამირანიანის“ ლექსითი, პროზაული და შერეული ვარიანტების ურთიერთმიმართება
და მათი ტრანსმისია

სპეციალობა - ლიტერატურათმცოდნეობა
ფილოლოგიის დოქტორის აკადემიური ხარისხის
მოსაპოვებლად წარმოდგენილი დისერტაციის

ა ნ ო ტ ა ც ი ა

ბათუმი

2023

სადისერტაციო ნაშრომი შესრულებულია ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის ქართული ფილოლოგიის დეპარტამენტში.

სამეცნიერო ხელმძღვანელი:

თინა შიოშვილი - ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი.

შემფასებლები:

1. რამაზ ხალვაში - ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი;
2. მალხაზ ჩოხარაძე - ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი;
3. ლელა კუკულაძე - ფილოლოგიის აკადემიური დოქტორი, წმ. ტბელ აბუსერისძის სახელმწიფო სასწავლო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი;

სადისერტაციო ნაშრომის დაცვა შედგება 2023 წლის 23 თებერვალს, 13:00 საათზე ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის სადისერტაციო საბჭოს მიერ შექმნილ სადისერტაციო კომისიის სხდომაზე.

მისამართი: ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ნინოშვილის ქ. №35, აუდიტორია №37. სადისერტაციო ნაშრომის გაცნობა შეიძლება ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკასა და ამავე უნივერსიტეტის ვებგვერდზე (www.bsu.edu.ge).

სადისერტაციო საბჭოს მდივანი: ფილოლოგიის დოქტორი, პროფ. მაია კიკვაძე

შესავალი

მეოცე საუკუნის მეორე ნახევარში, მას შემდეგ, რაც გამოქვეყნდა ცნობილი ამერიკელი მეცნიერის - ალბერტ ლორდის საეტაპო მნიშვნელობის გამოკვლევა (Lord, „The singer of tales“, Harvard university press, 1960), ახალი ეტაპი დაიწყო ეპოსისმცოდნეობაში; ლორდის ნაშრომში შეჯამდა ის გამოცდილება, რომელიც თავის მასწავლებელთან - პიერთან ერთად დააგროვა მკვლევარმა იუგოსლავიაში 30-იან - 50-იან წლებში სახალხო მთქმელებსა და მათ ტექსტებზე დაკვირვებისას. ამდენად, მეთოდი, რომელიც „ილიადასა“ და „ოდისეას“, აგრეთვე, შუა საუკუნეების ეპოსის, შესწავლისას გამოიყენება, პიერი-ლორდის სახელს ატარებს. ეს მეთოდი აქტუალურია ფოლკლორული ტექსტების, მათი თხზვისა და შესრულების, ზეპირი ტექსტისქმნადობის, ტრანსმისიური ასპექტების შესწავლაშიც.

პიერი-ლორდის თეორიაში განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა ფორმულებს, როგორც ტექსტის წარმომქმნელ ფაქტორებს, „ფორმულური სტილი“ კი ზეპირი ტექსტების ტრანსმისიის უმთავრეს თავისებურებადაა გამოცხადებული.

ფოლკლორული ტექსტის რაობის, ბუნების დადგენაში განსაკუთრებით გვებმარება მისი ტრანსმისიული ასპექტების აღწერა. „ტრანსმისია“ სიტყვასიტყვით გადაცემას, გადატანას ნიშნავს და თანამედროვე კულტუროლოგიასა და ფოლკლორისტიკაში ფართოდ გავრცელებული ტერმინია. ფოლკლორული ტრანსმისია გულისხმობს მთქმელიდან მთქმელზე ტექსტების გადაცემას, ამასთან, ეს პროცესი ატარებს არა მექანიკურ, არამედ შემოქმედებით ხასიათს.

კონკრეტული ზეპირი ტექსტის, და საერთოდ, ფოლკლორული შემოქმედების ბუნების წარმოჩენის კუთხით, ზეპირი ტრანსმისიის თავისებურებათა კვლევა რამდენადაც აუცილებელი, იმდენად რთულია. პირველ რიგში უნდა აღინიშოს, რომ ზეპირი ტრანსმისიის, ტრადიციის ზეპირი გადაცემის, ფორმები მრავალფეროვანია; შესაბამისად, რთულია ამ ფორმების გამოვლენაც, რადგან ინფორმაციის გადაცემა და მიღება ხანგრძლივი, მრავალსაფეხურიანი პროცესია და მკვლევარს მისი დაფიქსირება უჭირს. როგორც პროფ. ელგუჯა მაკარაძე მიუთითებს, „ფოლკლორული ტექსტის

ტრანსმისია ერთდროულად მოიცავს ტრადიციის ხსოვნას, შემსრულებლის ხსოვნას და ტექსტის ხსოვნას. მათი ერთმანეთისგან გამოცალკევება და აღწერა აუცილებელია ზეპირი ტრანსმისიის საერთო ხერხებისა და საშუალებების გამოვლენისათვის”. ამდენად, ფოლკლორული ტექსტის შესწავლა, მკვლევრის მართებული მითითებით, მხოლოდ მრავალმხრივი მიდგომებით არის შესაძლებელი, რადგან ფოლკლორული ტექსტი პოლიელემენტურია.

პიერი-ლორდის მეთოდის გამოყენება ეფექტური აღმოჩნდა ამირანის ეპოსის მთელი რიგი ისტორიულ-თეორიული საკითხების, მათ შორის ძეგლის არქაული პლასტის რეკონსტრუქციის პროცესში. ამდენად, საკვალიფიკაციო ნაშრომის შესაბამის თავებში შევისწავლეთ ქართული ხალხური ეპოსის არქაული ძეგლის - „ამირანიანის“ ლექსითი, პროზაული და შერეული ვარიანტებისა და ჩანართების ურთიერთმიმართება და მათი ტრანსმისიის თანმდევი პრობლემები.

თემის აქტუალობა

ნაშრომი ეძღვნება „ამირანიანის“ ლექსითი, პროზაული და შერეული ვარიანტების ურთიერთმიმართებასა და მათი ტრანსმისიული ასპექტების მონოგრაფიულ კვლევას, რაც თანამედროვე ლიტერატურათმცოდნეობის ერთ-ერთი აქტუალური პრობლემაა და დღემდე მეცნიერულად შესწავლილი არ ყოფილა.

მიზნები და ამოცანები

ნაშრომის მთავარი მიზანია, წარმოვაჩინოთ „ამირანიანის“ ლექსითი, პროზაული და ლექსნარევი ნარატივების ურთიერთმიმართება და, ამასთანავე, თვალსაჩინო გავხადოთ ეპოსის პოეტური, შერეული თუ პროზაული ტექსტების ტრანსმისიული ფუნქციები.

ნაშრომში განვიხილავთ, აგრეთვე, ქართულ ზეპირსიტყვიერებაში დღემდე ცნობილ და, ამავე დროს, ბსუ ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის ქართველოლოგიის ცენტრისა (ბსუეცფა) და ბსუ ნიკო ბერძენიშვილის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის არქივებში (ბსუნბიფა) დაცულ „ამირანიანის“ აჭარულ

ვარიანტებს, რომლებიც დღემდე ამ თვალსაზრისით მეცნიერული შესწავლის ობიექტი არ გამხდარა.

კვლევის მატერიალურ-ტექნიკური ბაზა

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკა, ბათუმის საჯარო ბიბლიოთეკა, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის ქართველოლოგიის ცენტრისა (ბსუქფა) და ბსუ ნიკო ბერძენიშვილის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის არქივები (ბსუნბიფა), ჩემი ხელმძღვანელის - პროფესორ თინა შიოშვილის პირადი არქივი, ჩემ მიერ სხვადასხვა დროს ჩაწერილი მასალა და ინტერნეტრესურსები.

კვლევის მეთოდოლოგია

სადისერტაციო ნაშრომზე მუშაობის დროს ძირითადად გამოვიყენეთ ისტორიულ-შედარებითი, აღწერითი, სტრუქტურული და ტიპოლოგიური კვლევის მეთოდები, რაც განპირობებული იყო კვლევის მიზნითა და დანიშნულებით.

მეცნიერული სიახლე

სადისერტაციო ნაშრომი წარმოადგენს ქართული ხალხური ეპოსის სიამაყის - „ამირანიანის“ ლექსითი, პროზაული და შერეული ვარიანტების ურთიერთმიმართებისა და მათი ტრანსმისიის მონოგრაფიული შესწავლის პირველ მცდელობას; აგრეთვე, მნიშვნელოვანია ისიც, რომ მონოგრაფიაში პირველად იქნა შემოტანილი ფოლკლორისტულ ბრუნვაში აჭარის ზეპირსიტყვიერებაში გავრცელებული „ამირანიანის“ ვარიანტები.

პრაქტიკული მნიშვნელობა

ნაშრომი დახმარებას გაუწევს ფილოლოგებს, ზოგადად ქართული ზეპირსიტყვიერებით, ქართული და კავკასიური მითოლოგიით, ქართველოლოგიით, ქართული კულტურით დაინტერესებულ მკვლევრებს, სტუდენტებს, მაგისტრებსა და დოქტორანტებს; იგი საინტერესო იქნება, აგრეთვე, ეთნოგრაფებისათვის.

ნაშრომის სტრუქტურა

ნაშრომი შედგება შესავლისა და პარაგრაფებად და ქვეთავებად დაყოფილი ხუთი თავისგან; ნაშრომს ერთვის ზოგადი დასკვნები და გამოყენებული ლიტერატურის სია.

სადისერტაციო ნაშრომის **შესავალში** დასაბუთებულია საკვლევი თემის აქტუალობა, წარმოდგენილია მიზნები და ამოცანები, კვლევის საგანი, კვლევის მეთოდოლოგია, პრობლემების შესწავლის მდგომარეობა, სამეცნიერო სიახლე, ნაშრომის თეორიული და პრაქტიკული მნიშვნელობა; საკვალიფიკაციო ნაშრომის ძირითად ტექსტში ხუთი თავია:

პირველ თავში - „ამირანიანის“ კვლევის ისტორია“ - მიმოხილულია ეპოსის შემსწავლელ მკვლევართა ნაშრომები, მათ მიერ გამოთქმული თვალსაზრისები.

მეორე თავში - „ამირანიანის“ ლექსითი ვარიანტები“ - შესწავლილია „ამირანიანის“ ჩვენთვის ხელმისაწვდომი ყველა ლექსითი ვარიანტი, წარმოდგენილია სხვადასხვა ლექსითი ვარიანტის შედარებითი ანალიზი და განხილულია მათ შორის მსგავსება-განსხვავებანი (ფორმოზრივი თუ სემანტიკური თვალსაზრისით). ამავე თავში განხილულია სალექსო ფორმულების, სინტაგმების, მყარი სიუჟეტური ეპიზოდების მნიშვნელობა კონკრეტული ფოლკლორული ტექსტისთვის.

მესამე თავში - „ამირანიანის“ პროზაული ვარიანტები“ - შესწავლილი და გაანალიზებულია „ამირანიანის“ ჩვენთვის ცნობილი წმინდა პროზაული ვარიანტები, გამოკვეთილია ვარიანტთა ტრანსმისიული ასპექტები. ამავე თავში განხილულია ეპოსის აჭარული ნარატივები. მსჯელობას თან ერთვის აჭარის ტერიტორიაზე მოპოვებული „ამირანიანის“ ჩანაწერები.

მეოთხე თავში - „ამირანიანის“ შერეული ვარიანტები“, - წარმოდგენილია ეპოსის ე.წ. ლექსნარევი ვარიანტები. განხილულია აღნიშნულ ვარიანტებში პოეტური ნაწილისა და პროზაულის ფუნქცია, ტრანსმისიული პრობლემები; განხილულია, ასევე, პერსონაჟთა მხატვრული სახეები.

მეხუთე თავში - „რელიგიურ კონფესიათა ტრანსმისიის კვალი „ამირანიანში“ - განხილულია მითოლოგიური პარადიგმების, ქრისტიანობამდელი რწმენა-

წარმოდგენებისა და არქაული პლასტების კვალი „ამირანიანში“; ასევე, მიმოხილულია ქრისტიანულ თუ მუსულმანურ რელიგიათა გავლენის შედეგად გაჩენილი ეპიზოდები, ფრაგმენტები.

ზოგად დასკვნებში მოცემულია არსებული სამეცნიერო ლიტერატურის მეცნიერული გამოკვლევების ზოგადი შეფასებები და კვლევისას მიღებული შედეგები.

შ ი ნ ა ა რ ს ი

თავი I. „ამირანიანის“ კვლევის ისტორია“

„ამირანიანის“ შინაარსობრივი თუ ფორმობრივი თვალსაზრისით შესწავლის ისტორიაში უმნიშვნელოვანესი წვლილი შეიტანეს გამოჩენილმა ქართველმა მკვლევრებმა. გასული საუკუნიდან მოყოლებული იბეჭდება სამეცნიერო ნაშრომები ქართული კულტურის ამ უმნიშვნელოვანესი ძეგლის შესახებ. მიუხედავად გაწეული შრომისა, ეპიკური გმირის სახე მაინც ამოუწურავია, ხოლო მრავალი ისტორიული თუ ფილოლოგიური საკითხი - გადაუჭრელი.

დიდი მეცნიერი და საზოგადო მოღვაწე ივანე ჯავახიშვილი ჩვეული ყურადღებით მიუდგა „ამირანიანის“ შესწავლას. მან შეძლო ბევრი მნიშვნელოვანი დასკვნის გაკეთება მიუხედავად იმისა, რომ იმხანად, როდესაც იგი დაინტერესდა აღნიშნული საკითხით, „ამირანიანის“ წყაროთმცოდნეობასა თუ ისტორიოგრაფიაში ჯერ კიდევ ბევრი რამ იყო უცნობი.

მკვლევარმა „ამირანიანის“ განხილვისას ყურადღება გაამახვილა ბევრ მნიშვნელოვან პრობლემაზე; მათ შორის საგულისხმოა ამირანიანის წარმომავლობის საკითხი. როგორც ივ. ჯავახიშვილმა შენიშნა, მხოლოდ ფშაურ თქმულებას ახსოვს ამირანიანის მამის სახელი; მკვლევარს ფშაური თქმულების სიზუსტეში ეჭვი შეაქვს (ამ თქმულების თანახმად, ამირანიანის მამის სახელია „სულ-კალმახი“). მეცნიერის ეჭვს იწვევს ის, რომ თქმულებაში არ არის წარმოდგენილი ინფორმაცია იმის შესახებ, თუ ვინ და რა ხელობის კაცი იყო ამირანიანის მამა. ივ. ჯავახიშვილი მსჯელობს აღნიშნული პრობლემის

ირგვლივ და მიუთითებს, რომ სიტყვის პირველი ნაწილი „სულა“ ხშირად სხვა სიტყვასთანაა შეერთებული, მაგ., „სულა-კურდღელა“. მას ასეთი სახელები უძველესად მიაჩნია და შენიშნავს, რომ უფრო საყურადღებოა, რომ ფშავლებს გმირთა შორის სულა კურდღელაც მიაჩნდეთ ხატად და საამისოდ ვაჟა-ფშაველას ეთნოგრაფიულ ნარკვევს იშველიებს; მისეული დასკვნით, შესაძლებელია, წინათ „სულ-კალმახიც“ ამგვარ გმირთა გუნდს ეკუთვნოდა.

გარდა აღნიშნული პრობლემისა, ივანე ჯავახიშვილი შეეხო შემდეგ თემებსაც: ამირანის ნიშანდობლივი თვისებები და გარეგნობა, ამირანის ძმები, ამირანის ნათლია, დევები და პირცეცხლა ვეშაპი, ღრუბელთბატონის ასული.

„ამირანიანის“ შესწავლაში უდიდესი წვლილი შეიტანა ცნობილმა ამირანოლოგმა - პროფესორმა მიხეილ ჩიქოვანმა, რომელმაც 1927 წელს გამოსცა მონოგრაფია „მიჯაჭვული ამირანი“. ეს ნაშრომი მეტად მნიშვნელოვანია ამირანოლოგიაში იმ თვალსაზრისით, რომ მან თავი მოუყარა იმ დრომდე ჩაწერილ ეპოსის ვარიანტებს (68 ნარატივი), წიგნის I ნაწილი კი არის უმაღლესი სამეცნიერო დონის გამოკვლევა, რომელშიც მიხეილ ჩიქოვანი ყურადღებას ამახვილებს ეპოსის გარშემო არსებულ არაერთ მნიშვნელოვან საკითხზე.

მკვლევრის მართებული დასკვნით, კლდეზე მიჯაჭვული გმირის - ამირანის სახე იმ დროს შეიქმნა, როცა შეუძლებელი იყო მამის ვინაობის დადგენა; ეს იყო პერიოდი, როცა შთამომავლობა დედის ხაზით მიემართებოდა.

მ. ჩიქოვანის აზრით, ამირანის დედა ნადირთქალმერთი დალია. მკვლევარი, ასევე, შეეხო ისეთ მნიშვნელოვან თემებს, როგორებიცაა ამირანის პიროვნების რაობა, ამირანის გარეგნობა, მზეთუნახავის საკითხი, ანტაგონისტი დევი, ცამცუმის საკითხი, ამბრი არაბი, ყამარის მამა, რომელიც, მკვლევრის მითითებით, „ტაროსის ღვთაებაა და მას მითოლოგიაში ცა-ღრუბლების საქმე აბარია“.

ამირანოლოგიის ისტორიაში უმნიშვნელოვანესია თქმულების დათარიღების საკითხი. მიხეილ ჩიქოვანმა ამ მიმართულებით დამაჯერებელი მოსაზრებები წარმოგვიდგინა. არსებობდა აზრი, რომ „ამირანიანი“ არის ფეოდალიზმის დროს

წარმოშობილი და ის მჭიდროდაა დაკავშირებული ამირანდარეჯანიანთან, თუმცა მკვლევარი აღნიშნულ შეხედულებას საკმაო არგუმენტებით დაუპირისპირდა: საგვარეულო-ტომობრივ წყობაში შემუშავებული თქმულებები უმთავრესად დევგმირთა თავგადასავლით გვაგრძნობინებენ თავისი დროის საზოგადოებრივ ურთიერთობას.

ამირანის ეპოსის კვლევების თვალსაზრისით მეტად მნიშვნელოვანია ხელოვნებათმცოდნის - პროფ. შ. ამირანაშვილის მოსაზრებები; იგი ქართული ხელოვნების მკვლევარი გახლავთ, თუმცა მისი მიგნებები ფილოლოგთათვისაც მეტად მნიშვნელოვანია.

შალვა ამირანაშვილის მიერ „ამირანიანზე“ გამოთქმული მოსაზრებანი შესაძლებელია ამგვარად ჩამოვყალიბოთ:

1. „ამირანი კოსმიური გმირია“ მზის განსახიერება; იგი დაკავშირებულია ცასთან, რკინასთან, სამჭედლოსთან; იგი არის ხელობისა და ხელოვნების მფარველი;

2. „ქართველთა წარმოდგენაში მითს უბადლო გმირ ამირანზე ისეთივე ადგილი უჭირავს, როგორც ეჭირა მესოპოტამიასა და ნაწილობრივ მცირე აზიაში მითს გილგამეშის შესახებ“;

3. „ანტიკური სამყაროს ქვეყნების მიერ ქართველთა ტომებისაგან შეთვისებულმა ამ თქმულებამ მითის სახით პრომეთეოსის შესახებ საკატიო ადგილი დაიჭირა კაცობრიობის რელიგიურ-მითოლოგიურ შემოქმედებაში“;

4. ამირანი ჰგავს დედას - ოქროსთმიან დალს. „ამირანს ერთი კბილი ოქროსი ჰქონდა, რაც მან თავისი დედისგან მიიღო“.

ეპოსის მკვლევართა შორის უნდა მოვიხსენიოთ, ასევე, ნ. მარი, ე. თაყაიშვილი, შ. ნუცუბიძე, ე. ჯაჭვამე-ხმალაძე.

მეტად მნიშვნელოვანია ზურაბ კიკნაძის ბოლოდროინდელი კვლევები. არსებულ ჩანაწერებზე დაყრდნობით, ზ. კიკნაძე ცდილობს ეპოსის რეკონსტრუქციას, გამოყოფს არქაულ პლასტებს; ის ეპიზოდებს ალაგებს თანმიმდევრულად და გამოყოფს ზღურბლებს ისე, როგორც „სვლები“ მისდევს ერთმანეთს ჯადოსნურ ზღაპარში; მისივე მითითებით, გამოყოფილ ზღურბლებს შორის ზოგი საყოველთაოა, ზოგიც -

ამირანისეული. ამირანი, განსხვავებით სხვა ეპოსთა გმირებისგან, ყოველი ზღურბლის გადალახვის შემდეგ იცვლება. მკვლევარი ეპოსში სულ 16 საფეხურს, (ზღურბლს) გამოყოფს.

„ამირანიანისადმი“ მიძღვნილ კვლევათა შორის მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს პროფესორ თინა შიოშვილის სტატიას „ამირანიანი“ აჭარულ ფოლკლორში“ (შიოშვილი, 2004: 176-193), რომელშიც მკვლევარმა წამოჭრა მეტად მნიშვნელოვანი საკითხები. პროფესორ თინა შიოშვილის მითითებით, აჭარაში ჩაწერილ ვარიანტებს უდიდესი მნიშვნელობა აქვს; ისინი არა მარტო ცალკეული ეპიზოდების თანხვედნილობას ავლენენ ზოგადქართულთან, არამედ - დიალოგებისა და პერსონაჟთა ხასიათების იდენტურობითაც გამოირჩევიან... აჭარის ფოლკლორში ამირანის თქმულების დაფიქსირება და მის ერთგვარ ორეულზე - დედჯალ-რომპაპზე არსებულ გადმოცემათა სიმრავლე იმაზე მიუთითებს, რომ ისტორიულად აჭარაშიც, ისევე, როგორც მთელ საქართველოში, უნდა არსებულებოდა ამირანის სრულყოფილი ვარიანტები.

საყურადღებოა, აგრეთვე, პროფესორ ქეთევან სიხარულიძის სადისერტაციო ნაშრომი: „ამირანის, როგორც მითო-ეპიკური გმირის წარმოშობისა და ჩამოყალიბების ზოგიერთი ასპექტი“. მკვლევარს ამირანი მითო-ეპიკურ პერსონაჟად მიაჩნია; იგი წერს: „ამირანიანი“ თავდაპირველად შეიქმნა როგორც მითი, რომელშიც აისახა დაპირისპირებულთა ბრძოლის უნივერსალური მოდელი. მითის პირვანდელი მწყობრი სტრუქტურა, რომელშიც ჩადებული იყო ეზოცენტრული შინაარსი, დღეს დეფორმირებულია. ავტორის შეხედულებით, მას შემდეგ, რაც „ამირანიანში“ შეერია ჯადოსნური ზღაპრის, საგმირო მოთხრობის და სხვა ელემენტები, ჩამოყალიბდა თქმულებათა ციკლი, რომელმაც ეპოსის სახე მიიღო.

ამირანის დაბადებისა და მიჯაჭვის ეპიზოდების გაანალიზების შემდეგ ქ. სიხარულიძე იმ დასკვნამდე მივიდა, რომ ამირანის პერსონაჟი შეიძლება „შევადართო უფრო არქაულ კოსმოგონიურ ღვთაებებს“. მკვლევარი ვარაუდობს, „რომ ამირანის თქმულება არის ტიტანების ღმერთებთან შეჯახების მითის ერთ-ერთი ვარიანტი“. სხვა

მკვლევართა მსგავსად, ქ. სიხარულიძეც ამირანის თქმულებათა ციკლის შექმნის პერიოდს კავკასიაში მეტალურგიის წარმოშობა-განვითარებას უკავშირებს.

„ამირანიანის“ მკვლევართა განუზომელი ღვაწლის მიუხედავად, უნდა ითქვას, რომ საკითხთა რიგი, რომელსაც ჩვენი ზეპირსიტყვიერების ეს მარგალიტი - „ამირანიანი“ აღძრავს, ამოუწურავია. დღემდე გადაუჭრელია მრავალი უმნიშვნელოვანესი პრობლემა, მათ შორის - ეპოსის ფორმის (ლექსითი, პროზაული, შერეული) საკითხი და ტექსტის ტრანსმისიის პრობლემა, რასაც არსებითად ეძღვნება ჩვენი საკვალიფიკაციო ნაშრომი.

თავი II. „ამირანიანის“ ლექსითი ვარიანტები

ქართულ ხალხურ სიტყვიერებაში „ამირანიანის“ სრულყოფილად გალექსილი მთლიანი თქმულება არ მოიპოვება. ლექსითი ვარიანტების არსებობა მხოლოდ გალექსილი ეპიზოდების არსებობას გულისხმობს და არა - მთელი სიუჟეტის ლექსით ფორმას.

მიხეილ ჩიქოვანის აზრით, შეუძლებელია ვივარაუდოთ, რომ ამირანის თქმულება შორეულ წარსულში ლექსითი სახით არსებობდა, შემდეგ დაიკარგა და დავიწყებას მიეცა. მკვლევრის ღრმა რწმენით, „ამირანიანი“ მთლიანი პოემის სახით არასოდეს არსებულა. ის ფიქრობს, რომ პროზაული ტექსტის ზოგიერთი საგულისხმო ეპიზოდი თანდათან ილექსებოდა და ადგილს უთმობდა პოემას... რაც უნდა ვრცელი იყოს პოემა, თუ ხალხის ცნობიერებაში ღრმად არის ჩაბეჭდილი, არ დაიკარგება; გარდა ამისა, ლექსი გაცილებით უფრო კონსერვატიულია, ვიდრე - პროზა და ეპიკური ცოდნის გამკრთალეზაც ნაკლებად სავარაუდოა.

საკვალიფიკაციო ნაშრომის წინამდებარე ნაწილში, განვიხილეთ რა „ამირანიანის“ ეპოსის ლექსითი ვარიანტები, მათი ურთიერთშედარებისა და ანალიზის

საფუძველზე გამოვკვეთეთ საერთო და განმასხვავებელი ნიშან-თვისებები. იმდენად, რამდენადაც ფოლკლორული ტექსტისთვის ე.წ. კრიტიკული ტექსტის (ავტორისეული ტექსტის) დადგენა შეუძლებელია, ჩვენ შევეცადეთ, განგვესაზღვრა, აღმოგვეჩინა საერთო აზრობრივი თუ ფორმოზივი ნიუანსები, ტრადიციული ელემენტები, რომლებიც დამახასიათებელია აღნიშნული ტექსტის ვარიანტებისთვის. მეორე მხრივ, ვითვალისწინებთ იმასაც, რომ ფოლკლორულ ტექსტში, კოლექტიური ტრადიციული ელემენტების გარდა, ყოველთვის თავს იჩენს ინდივიდუალური ელემენტი, ენობრივი ნიუანსი, რომელიც მთქმელის საშემსრულებლო მანერის, ოსტატობის, ფსიქო-სოციალური მიდრეკილებების, განათლების, მისი ამა თუ იმ საკითხთან დამოკიდებულების მიხედვით განისაზღვრება. ამ მხრივ, „ამირანიანის“ ვარიანტთა შედარება საინტერესო სურათს გვამლევს. სემანტიკური თუ ფორმოზივი თვალსაზრისით ერთმანეთისგან განსხვავდება როგორც სხვადასხვა რეგიონში წარმოდგენილი ერთი ნაწარმოების სხვადასხვა ვარიანტი, ასევე - ერთსა და იმავე რეგიონში წარმოქმნილი ვარიანტებიც. განსხვავებას განაპირობებს სხვადასხვა ფაქტორი, რომლებიც მეტწილად მთქმელის ინდივიდუალური ინტერესებიდან გამომდინარეობს. საგულისხმოა ისიც, რომ განსხვავებას ვხვდებით ერთი მთქმელის მიერ სხვადასხვა დროს ჩაწერილ ვარიანტებშიც, ხოლო აღნიშნულ მოვლენას საყოველთაო ხასიათი აქვს მაშინ, როცა განვიხილავთ სხვადასხვა მთქმელის მიერ შესრულებულ ფოლკლორულ ნაწარმოებს.

„ამირანიანის“ ტექსტის ყოველი ტრანსმისიისას, როგორც ზეპირსიტყვიერებისთვის არის დამახასიათებელი, გარდა საერთო ფორმოზივი თუ სემანტიკური მსგავსებებისა, შინაარსობრივი თვალსაზრისით საინტერესოა მთქმელთა რეპლიკები, რომლებიც უმეტესწილად ფილოსოფიური თუ დიდაქტიკური ხასიათისაა. ლექსით ვარიანტებში გვხვდება ანდაზები, ბრძნული გამონათქვამები, რომლებიც მთქმელთა ფსიქოლოგიურ პორტრეტებზე გვიქმნის გარკვეულ წარმოდგენას. ასე მაგალითად:

„ამირან, ნუ გეწყინება, სხვანიც არიან ქოსანი:

თხასაც ასხია ბალანი, ჩირად - კი არ ღირს თმოსანი.“

ან:

„- თევზი თევზს მოუცურდება, კალმახი ორაგულზედა,

მეც მომიხდება ლამაზი, რომ გავიგორო გულზედა.“

„ამირანიანის“ ვარიანტების შედარებითი ანალიზის საფუძველზე შეიძლება დავასკვნათ, რომ ეპოსის ლექსით ვარიანტებში აისახა ძეგლის საკვანძო, საზღურბლო ეპიზოდები, როგორებიცაა: 1. შობა-გადაგდება, 2. ნათლობა, 3. გმირის ბავშობა, 4. მეორედ შობა, 5. ყმარის მოტაცება, 6. ამბრი არაბი, 7. ძალის განახლება, 8. გაბუდაყება, 9. მიჯაჭვა.

„ამირანიანის“ სხვადასხვა ლექსით ვარიანტში, ასევე, გვხვდება ე.წ. „მარგინალური ელემენტები“, როდესაც მთქმელი გადაუხვევს ეპოსის ძირითად ხაზს და პერიფერიულ ელემენტებს აქცევს პოეტური შთაგონების წყაროდ; ამ შემთხვევაში ავტორ-მთქმელთა იმპროვიზაციასთან ერთად, სახეზე გვაქვს ლიტერატურულ-ფოლკლორული და, ამავე დროს, ამა თუ იმ ეპოქის გავლენები; ხშირად სწორედ ეს გარემოება განაპირობებს ვრცელი და მოკლე ვარიანტების არსებობას.

„ამირანიანის“ ლექსით ვარიანტებში მთქმელი როგორც ზოგადფოლკლორული, ისე კონკრეტული ტექსტის, ასევე, კონკრეტული არეალური ტრადიციიდან იღებს გარკვეულ ფორმულას, რომელსაც იგი სხვადასხვა კონტექსტს მოარგებს ხოლმე.

სალექსო ფორმულების, სინტაგმების ვარიანტიდან ვარიანტში უცვლელ გადასვლას განაპირობებს ის, რომ მთქმელის ცნობიერში დალექილია მარტივად დასამახსოვრებელი კონსტრუქციები, რომლებიც ახალი ტექსტის საშენი მასალაა. სწორედ ეს მყარი ფორმულები შეიძლება ჩავთვალოთ გარკვეულ ტრადიციად, რომელსაც ყოველი მთქმელის მეხსიერება ინახავს და ახალი ვარიანტის „კვლავქმნის“ პროცესში უცვლელი სახით გამოავლენს. ამიტომ სწორი უნდა იყოს მკვლევარ ელგუჯა მაკარაძის მოსაზრება, რომ ტექსტის ტრადიციული ელემენტები (ავანტექსტი) მთქმელის

მეხსიერებაში არსებობს როგორც ნიმუში, ჩარჩო, სადაც ხელახლა უნდა ჩაიხატოს სურათი. ამ აქტს კი მთქმელი ხშირად იმპროვიზაციულად ახორციელებს.

„ამირანიანის“ ლექსითი ვარიანტების საშენ მასალას წარმოადგენს მყარი „ფორმულები“ (ტრადიციული სინტაგმატური და პარადიგმატული ელემენტები), რომლებიც რეგიონიდან რეგიონში გადასვლის შემდეგ უცვლელია, თუმცა მომდევნო მთქმელი გარკვეულ დეტალს შეცვლის ან დამატებით ინფორმაციასაც ჩაურთავს ხოლმე. მაგალითად:

„არც ისე დაკარგული ვარ, მმისწული ვარ უსუპისი.
სანამ ვიყავ, მტერი ვსრისე, მე არ წამყვა ჯავრი მისი,
ერთი ბაყბაყ დევი დამრჩა, არ დამცალდა მოკვლა მისი.
ვინც რომ მე იმა მომიკლავს, ჩემი ხმალი იყოს მისი,
ვინც ჩემ ცოლ-შვილს შეინახავს, ჩემი საყმო ჰალალ მისი.
შვილდ-ისარი, ლახტ-ფართა მიმიცია, იყოს მისი,
კარებს უკან შუბი არის, იყოს ის შუბიცა მისი,
ყველაფერი მიმიცია, ჯაჭვ-აბჯარიც იყოს მისი.
ყველას ვალი გარდუხადე, წამყოლია არავისი.“

ან:

„წაიკითხეს, შიგ ეწერა: დისწული ვარ უსუპისა,
სანამ ვიყავ, მტერი ვმუსრე, არ შევჭამე ჯავრი სხვისა;
მოვკვდი მხოლოდ ჯავრი გამყვა ერთის დევის ბაყბაყისა.
ვინაც მოჰკლავს ბაყბაყანსა, ჩემი შუბი ალალ მისა;
ვინც დედ-მამას დამიმარხავს, ჩემი ფული ალალ მისა.
ვინაც რომ დებს გამითხოვებს, ოქრო-ვერცხლი ალალ მისა,
ვინც მე მამივლის, დამმარხავს, ცოლიც, რაშიც ალალ მისა!“

წარმოდგენილი მაგალითები ჩამოყალიბებული და დამკვიდრებულია კონკრეტული საანალიზო ტექსტის ტრადიციაში, თუმცა, „ამირანიანის“ სხვადასხვა

ვარიანტში, ასევე, შევხვდებით ზოგადფოლკლორული გავრცელების ფრაზებს, ფორმულებს. მაგალითად, „ამირანიანის“ მესხურ ვარიანტში ვკითხულობთ:

„- ერთმა პირქუშმა ვაჟკაცმა, მხარმარჯვნივ ჩამოგვიარა,
გუთნეულს ხელი გაგვიკრა, წყალ გაღმით გაგვისრიალა.“

ამავე ფორმულირებას ვხვდებით ხალხურ „ტარიელიანში“:

„დევო, შენ ჩემო ძმობილო,

კარზე ვინ ჩამოგიარა?

დევმა უპასუხა:

ერთმა პირ-ტუქსმა მოყმემა,

ცხენ-ხეთქით ჩამაიარა;

ხარ-გუთანს წიხლი ამაჰკრა,

ზღვას გაღმა გაისრიალა“.

ტრადიცია სთავაზობს მთქმელს მზა ფორმულებს, რომლებიც ამა თუ იმ ტექსტის მაკონსტრუირებელი ელემენტებია; ეს ყოველივე სწორედ ტრადიციის (ზოგადფოლკლორული, კონკრეტულტექსტური, რეგიონალური) საერთო სალაროს საკუთრებაა, საიდანაც მთქმელი არჩევს ვერბალურ მასალას და ქმნის უკვე არსებული ტექსტის ვარიანტს.

თავი III. „ამირანიანის“ პროზაული ვარიანტები

შინაარსობრივი თვალსაზრისით, ყველაზე თვითკმარი „ამირანიანის“ ე.წ. შერეული, ანუ ლექსნარევი, პროზაული ვარიანტებია. რაც შეეხება წმინდა პროზაულ ვარიანტებს, ამ ტიპის ტექსტები მრავლად არ მოგვეპოვება.

ამირანიანის წმინდა პროზაული ვარიანტები არაფრით განსხვავდება შინაარსობრივი თუ სიუჟეტური თვალსაზრისით დანარჩენი ორი ტიპისგან. როგორც წმინდა ლექსით და ლექსნარევ, ანუ შერეულ ვარიანტებში, აქაც ძირითადი სიუჟეტური მოტივები საერთოა; მართალია, ტრანსმისიის თვალსაზრისით გარკვეული ცვლილებები

სამივე ტიპის ტექსტებში გვაქვს, რაც გამოიხატება ფრაგმენტულობით, სხვა თქმულებებთან კონტამინაციით, სხვადასხვა ტრანსმისიული ასპექტებით, თუმცა ეს საერთო სურათს არ ცვლის.

როგორია პროზაული ვარიანტები შინაარსობრივად? ამგვარ ნარატივებში მთქმელის ფრაზა შეკუმშულია და ლაკონიური, მოქმედება - დინამიკური. საყურადღებოა, რომ გრანდიოზული საგმირო აქტი შესაძლოა, მხოლოდ რამდენიმე ფრაზით იყოს აღწერილი. როგორც მიხეილ მიხეილ ჩიქოვანი აღნიშნავს, მთქმელი ყოველთვის ცდილობს, რომ მისი სიტყვა იყოს მოკლე, გმირის მდგომარეობა - სწრაფად ცვალებადი და ამგვარად თავგადასავალი მხოლოდ ძირითადი მოქმედებებისგან შედგებოდეს. მაგალითად, ერთ-ერთ კახურ ვარიანტში ვნახავთ: „ამირანი დიდი ფახაფუხით მოვიდა ქრისტესთან და უთხრა: აბა შენ გინდა ჩემთან შებმაო? დაავლო ერთ თითქმის მთისტოლა ქვას ხელი და ორმოცი ვერსის იქით გადააგდო. აილო ქრისტემ ის ქვა და უბრძანა ცხრა მთას იქით გადაკარგულიყო. გაისროლა ეს ქვა და ცხრა მთის იქით გადიკარგა. მივარდა ამირანი, ამ ქვას, ეწვალა, მაგრამ ქვას ძვრაც ვერ უყო. ამირანი თანაც არ ეშვებოდა, მაშინ ქრისტემ ბრძანა, რომ ამირანი ამ ქვაზე მიჯაჭვულიყო.“ როგორც ვხედავთ, მოქმედება სწრაფად ვითარდება, მთქმელის ფრაზა მაქსიმალურად შეკუმშულია.

ერთ-ერთი ქართლური ვარიანტი გვიამბობს ამირანზე, რომლებიც დევებმა მოიტაცეს და გაზარდეს; სანამ გმირი დაიბრუნებს ადამიანურ იერსახეს („დეურად“ ესაუბრებოდა „ქართველებს“, ისინი კი ვერ იგებდნენ) და შეძლებს ხალხთან კომუნიკაციას, უწევს ბრძოლის გადახდა: „გაიგონა ამირანმა მამის სიტყვა. ჯარი დაიძრა, გავიდნენ ზღვის პირას. ზღვაში ბუდობდა რვაფეხი ცალრქა. გამოვარდა და ხალხს ცალი რქით ზღვაში ისროდა. ამირანმა ეს შორიდან შენიშნა. ხალხს ეუბნებოდა, გზა მომეცითო, ვინ არისო მტერიო. რომ დაინახა ეს ცალრქა, სულ მუსრს ავლებს ხალხს, ესროლა ქამანდი და შამოახვია“. გარდა დამოწმებული ეპიზოდისა, ასევე სწრაფად ვითარდება მოვლენები ამ ვარიანტის სხვა ეპიზოდებში. მაგალითად, ამირანი სრულიად მოულოდნელად აღმოაჩენს, რომ გმირი, რომელსაც ებრძვის, მამაკაცი კი არა, ქალია,

თანაც - ძლიერი და დაუმარცხებელი, რაც მის ბრაზს გამოიწვევს: „მეორე დღეს ამირანს მეერგო დაკვრა. აწია მათრახი, დაარტყეს ბიჭს. ბიჭმა თავი მაარიდა, გულისპირი მისცა. დაარტყა გულისპირში და გამოჩნდა, რომ ქალი იყო ბიჭურად ჩაცმული. დაბარცალდა და დეეცა ეს ქალი. ეგდო ასე ერთი საათი და მერე ადგა მოწყვეტილი სულა. ვერ მოკლა ამირანმა ეს გმირი, წავიდა ისევ ცოცხალი. მეორე დღეს ქალს უნდა დეეკრა. ამირანმა იფიქრა, ნეტა ქალს არ მოვეკალი და არ გავჩენილიყავ ამ ქვეყანაზეო, ხვალ დამარტყავს ლახტსაო“. როგორც ვხედავთ, ამირანის ჰუმბრისის შესახებ მთქმელი მოულოდნელად იწყებს საუბარს.

„ამირანიანის“ წმინდა პოეტური და შერეული ლექსითი ვარიანტების თაობაზე აღვნიშნეთ, რომ ყველაზე თვითკმარი სწორედ შერეული ვარიანტებია, ამის მიზეზი უნდა იყოს თქმულების გადმოცემა სხვადასხვაგვარად - იმას, რასაც მთქმელი ვერ გადმოსცემს პოეტური ფორმით (ფაქტორი მრავალგვარია; შესაძლებელია, ეს ეპიკური თხრობის გამკრთალების შედეგადაც იყოს), ავსებს პროზაულად და პირიქით; შესაბამისად, ლექსითი ფორმით გადმოცემული ეპიზოდები მყარია. წმინდა პროზაულ ვარიანტებში იოლად შევხვდებით შეცვლილ დეტალს, შეცვლილ სიუჟეტურ რგოლს და ა. შ. ერთ-ერთ გურულ ვარიანტში, მაგალითად, საერთოდ გაუჩინარებულია ამირანის თავგადასავალში მეტად მნიშვნელოვანი ეპიზოდი - სასწაულებრივ ირემზე ნადირობა; აქ თხრობა იწყება უშვილო ცოლ-ქმრის მიერ ამირანის მოვლინებით; შემდგომ აღწერილია, როგორ მოანათვლინებენ შვილს ქრისტეს და როგორ იზრდება გმირი. მოწიფულობის ასაკში შესული ამირანი ბევრ დიდ საქმეს ჩაიდენს, მათ შორის კლავს დევს, რომელიც ხალხს აწიოკებს, „მეორედ იშვება“ გველეშაპის მუცლიდან და ა.შ., თუმცა არსაც ჩანს ძმებთან ერთად ნადირობის, თუ ცამცუმის კოშკის აღმოჩენის ეპიზოდი.

პოეტური ვარიანტების განხილვისას გამოიკვეთა, რამდენად ხშირად გვხვდება ესა თუ ის „ზღურბლი“ ტექსტში; აღვნიშნეთ, რომ ბევრი მათგანი მხოლოდ პროზაულ ვერსიებს შემოუნახავს. მეტად საინტერესო სურათს გვამღევეს აღნიშნული თვალსაზრისით წმინდა პროზაული ნარატივების კვლევა. გმირის სასწაულებრივად

შობის დეტალური აღწერა, მისი ბოზოქარი ბავშვობის შესახებ ინფორმაცია, ასევე, ფაქტები მისი მიჯაჭვის შესახებ სწორედ პროზაულ ვერსიებში გვხვდება. მაგალითად, გმირის სასწაულებრივად ჩასახვა-შობის თვალსაზრისით მეტად საინტერესოა „ამირანიანის“ ერთი გურული ვარიანტი, რომლის მიხედვითაც მონადირეს ესიზმრება, თითქოს ვაჟი ჰყავს: „გამეიღვინმა მონადირემ და ეწყინა ნამეტარი, შვილი რომ არ დუურჩა ხელში“. გაღვიძებული მონადირე თითქოს გრძნობს, რომ მალე დატოვებს წუთისოფელს და ამის შესახებ აფრთხილებს ცოლს. როგორც მკვლევარი ელენე ვირსალაძე შენიშნავს, ამ ეპიზოდში შემორჩენილია მონადირის „იბლიანობის“ მოტივი, ხოლო მონადირის სიკვდილის მიზეზი აუხსნელი რჩება.

ამირანის სასწაულებრივ შობას ქალ-ღვთაებისაგან გადმოგვცემს ერთი სვანური თქმულება, რომლის თანახმად, მონადირე კლდეში აღმოაჩენს ოქროსნაწნავებიან ქალიშვილს, რომელიც ძალიან შეუყვარდება. როცა ყარანის (ქალი, რომელსაც მონადირე აღმოაჩენს) ბავშვის გაჩენის ჟამი მოახლოვდება, მონადირეს ყარაულობას სთხოვს, რადგან ეშინია ამ კაცის პირველი ცოლის. მონადირე ყარანს არ უჯერებს და, მართლაც, ქალის მოლოდინი გამართლდება - პირველი ცოლი ყარანს ხანჯლით აკუწავს. სიკვდილის წინ მონადირეს ქალი ეტყვის: „მე მუცელში მყავს ვაჟი. იმას რომ დრომდე მოეღწია, მისი მომრევი ქვეყანაზე არაფერი იქნებოდა, მაგრამ ახლა არ ჩანს, როგორ რა დაემართება“. ამის შემდეგ ყარანი მონადირეს სთხოვს, მუცლის გაკვეთის შედეგად დაბადებული ვაჟი ბულის ტყავში გაახვიოს და გზაჯვარედინზე დადოს; ბავშვს გულზე წერილი დაადოს ამ შინაარსით: „ამ ვაჟის სახელი „ამირმ“, დალ-ყარანის შვილი. იესო ქრისტეს მონათლული, ამანის გაზრდილი და ბოლოს ამანის და მისი შვილების გამწყვეტი“. წარმოდგენილ მაგალითებში დეტალურადაა გადმოცემული ამირანის ჩასახვა-შობის შესახებ.

პროზაულია, ასევე, აჭარაში დაფიქსირებული „ამირანიანის“ ვარიანტები. სათანადო მასალებზე დაყრდნობით ბოლოდრონდელი კვლევებით დასტურდება, რომ აჭარის ზეპირსიტყვიერებაში „ამირანიანი“ საკმაოდ გავრცელებული ყოფილა; ეს თქმულებანი ეხება ამირანის ორეულს – „დედჯალს“, იგივე „დედჯალ–რომპაპს“; ანუ,

„დედჯალ–ობრუჯს“; ეს მითოსური პერსონაჟი, აჭარელ მუსლიმთა რწმენით, ბოროტი სულია, რომელზედაც ვრცლად მოგვითხრობენ ე. წ. „ჰადისები“, ანუ ყურანის აპოკრიფები.

თავი IV. „ამირანიანის“ შერეული ვარიანტები

„ამირანიანის“ ლექსნარევ, ანუ შერეულ ვარიანტებს ყველაზე მრავლად ვხვდებით ქართულ ზეპირსიტყვიერებაში. საგულისხმოა ის გარემოება, რომ შინაარსობრივი თვალსაზრისით ყველაზე თვითკმარი სწორედ ამგვარი ვარიანტებია. მათში ამირანის, ბადრის, უსიპის თავგადასავალი სრულად არის გადმოცემული.

„ამირანიანის“ ლექსნარევი პროზაული ვარიანტების კვლევისას, ცხადია, უმნიშვნელოვანეს პრობლემას წარმოადგენს პროზისა და პოეზიის ურთიერთმიმართება. ჩვენს ხელთ არსებული, ბოლო დრომდე საქართველოს სხვადასხვა რეგიონში დაფიქსირებული, ვარიანტების კვლევამ გვიჩვენა, რომ

1. პროზა და პოეზია ხშირად ერთიმეორეს იმეორებენ;
2. პროზა და პოეზია ერთიმეორეს ავსებენ.

ამირანის წრის თქმულებათა პირველი მკვლევარი - მიხეილ ჩიქოვანი მონოგრაფიაში „მიჯაჭვული ამირანი“ მყარად დგას იმ მოსაზრებაზე, რომ ლექსნარევ პროზაულ ვარიანტებში პროზა და პოეზია ერთიმეორეს იმეორებენ: „პოეტური ადგილები გადმოცემაში მწვერვალებს წარმოადგენენ, ხოლო პროზა მათი შემაკავშირებელი უღელტეხილია. შინაარსის მხრით მათ შორის ხშირი დამთხვევა არის: რასაც პროზა გადმოგვცემს, მასვე გვაწვდის ლექსი.. ამის დასადასტურებლად მკვლევარი რამდენიმე ფშაურ მაგალითს მოიხმობს:

1. „სულკალმახი მოკვდა. იმის მტერს, დევებს, დრო მიეცათ ჯავრის ამოყრისა. დაეცნენ ობლების სახლ-კარს და სულ ცეცხლის ალი აადინეს, ააოხრეს და

დააბუნდოვეს. ძმები, დევების დაშინებულები, სულ გადაიკარგნენ, გასწირეს თავისი ქვეყანა“.

ლექსითი ჩანართი:

„ბადრი, უსიპი, ამირან ობლები მოვიყარენით,
დევების დაშინებულნი ჩაბალხეთს ჩავიყარებით“.

ანდა:

„ბადრი, უსიპი, ამირან ობლები მოვიყარენით,
ღველვ არ გვინახავს, კერაი, საჩალეს მოვიყარენით“.

2. „გავიდა ხანი, გაიზარდა ამირანიც: ისეთი ღონიერი გახდა, რომ მიწას უმძიმდა მისი ტარება; უსიპი და ბადრი მშვენიერები იყვნენ“.

იგივე ლექსად:

„ცოტა კაცია ამირან, ცოტა სმა-ჭამა ეყოფა:
სადილად ბულა კამეჩი, ვახშმად არც სამი ეყოფა.
ბადრი ქალსა ჰგავ ლამაზსა, საქმარედ გამზადებულსა,
უსიპი - ბროლის ციხესა, თავ-ბოლოთ გამაგრებულსა,
ამირან - შავსა ღრუბელსა, საავდროდ გამზადებულსა“.

დამოწმებული მეორე ვარიანტის თანახმად, დანამდვილებით შეიძლება ითქვას, რომ პოეტური ტექსტი პროზაულის უშუალო გამეორებას არ წარმოადგენს და ეპიკური გმირების შესახებ გაცილებით მეტს გვეუბნება. პოეტური ტექსტის დასაწყისში წარმოდგენილი ოქსიმორონი („ცოტა კაცია... ცოტა სმა-ჭამა ეყოფა... სადილად ბულა კამეჩი...) აბსოლუტურად განსხვავებულად წარმოაჩენს გმირის სახეს; ასევე, პროზაული ტექსტი არაფერს ამბობს ამირანის ფიზიკური გარეგნობის იმ შტრიხებზე, რომლებიც მისი ხასიათის განმსაზღვრელად გვევლინება: „ამირან - შავსა ღრუბელსა, საავდროდ გამზადებულსა“; არც ბადრისა და უსიპის გარეგნული შტრიხებია ხაზგასმული.

იმის დასტურად რომ შერეულ ვარიანტებში პროზა და პოეზია ერთმანეთს არ იმეორებს, მაგალითად მოვიყვანო ქართლში ჩაწერილ ვარიანტს - „ამირან

დარუჯანაშვილი“; მოცემული ნარატივი მოგვითხრობს სამი ძმის შესახებ, რომელთაგან ერთი - უსიპი არის ამირანის მამა. ამ ვარიანტის მიხედვით, დევები ამირანის ბიძებს - ბადრისა და სულკალმახს მეღვინეებად დაიყენებენ. მოგვიანებით ამირანი მიდის ბიძების გამოსახსნელად: „დევები, მართლაც, ამირანს დახვდნენ ბაღში და სთქვეს“: ეს რა კარგი ყმაწვილი მოვიდა, მაგრამ მოკლე ხმალი აკრავსო“. მეორე დევმა სთქვა: „მოკლე ხმალი რას აშავებს: წამოვაგოთ შამფურზედა, ნაღვინეზე კარგიაო“. ამის გამგონმა ამირანმა სთქვა:

„ამირანო მშვენიერო, ღვინის ფერო და ძლიერო,

მოკლე ხმალი რას მიშავებს, ფეხი წავდგა წინა მეო.“

თითქოს ლექსითი ვარიანტი იმეორებს დევის ნათქვამს, მაგრამ აღნიშნულ შემთხვევაში წარმოდგენილია ამირანის მიერ ნათქვამი ბრძნული საანდაზო ფორმულისეული („ხმალს სიმოკლე არას უშლის, ფეხი წადგი, მისწვდებაო“) პერიფრაზი, რომელიც მიმართულია საკუთარი თავის წახალისებისკენ; გმირი ქართველი ხალხის საუკუნოვანი ბრძნული გამოცდილებით უპირისპირდება დევებს. პოეტური და პროზაული ტექსტები ურთიერთშემავსებელია, ასევე, განხილული ვარიანტის იმ ეპიზოდშიც, როდესაც ამირანი ბიძებს გამოიხსნის: ამირანი უსიპის რკინის ქუდს მოირგებს და თავისი ხმით დევებს შიშის ზარს დასცემს, იგი სანადიროდ მიდის სულკალმახსა და ბადრისთან ერთად. მთქმელი ნადირობის ამბავს პოეტური ტექსტით გადმოგვცემს და ამ ტექსტის შინაარსს არ იმეორებს პროზაული ფორმით. „სანადიროდ წამოვიდნენ ამირან და ბიძა მისნი“ - დამოუკიდებელი პოეტური ტექსტია და რომ არა ის, ეს ლექსნარევი ვარიანტი დიდწილად ნაკლული იქნებოდა შინაარსობრივი თვალსაზრისით.

ამდენად, შეიძლება დავასკვნათ, რომ პოეტური ტექსტი არათუ იმეორებს პროზაულით გადმოცემულ შინაარსს, არამედ ავსებს, აკონკრეტებს, აზუსტებს და განსხვავებული შტრიხებით გადმოგვცემს ამა თუ იმ დეტალს, რაც გმირისა თუ სიტუაციის უკეთ გააზრების საშუალებას იძლევა.

ლექსნარევი პროზა ჯადოსნურ ზღაპარს მოგვაგონებს. ამ მსგავსებაზე მიუთითებს ეპოსის ტიპური დასაწყისი და დასასრული ფორმულები. მთქმელი გმირის თავგადასავალს იწყებს ისეთი ფორმულით, რომელიც საერთოდ არ არის დაკავშირებული ტექსტთან შინაარსობრივი თვალსაზრისით. ამგვარი ფორმულების მიზანი შესაძლოა, მსმენელთა ყურადღებას ისახავდეს მიზნად.

შესავალი ფორმულები შესაძლებელია, აკონკრეტებდეს სათქმელს ან იყოს რელიგიური შინაარსისა. მაგალითად, ზემოთ ხსენებული შემთხვევის ნიმუშებია: 1. „იყო ერთი მონადირე, კაი მდიდარი, შემძლებელი“ (გურული); 2. „ამირანს ამბავი მოუტანეს, რომ ერთ ხემწიფეს ძალიან ლამაზი ქალი ჰყავსო“ (ქართლური); 3. „ამირანი იყო ღვთის ნათლული და ღონიერი“ (კახური).

თხრობითი-რეალისტურის პარალელურად „ამირანიანის“ ვარიანტებში ხშირად გვხვდება თხრობითი-რელიგიური დასაწყისის ორივე სახე: ხოტბითი - „იყო და არა იყო რა, ღვთის უკეთეს რა იქნებოდა“ (გურული) და დალოცვითი - „იყო და არა იყო - რა, ღვთის უკეთესი რა იქნებოდა, იყო შაშვი მგალობელი, ღმერთი თქვენი მწყალობელი“ (ფშაური).

„ამირანიანის“ შერეული ვარიანტების კვლევა საინტერესოა პერსონაჟთა მხატვრული სახის ხატვის თვალსაზრისითაც. საგულისხმოა, რომ ამ შემთხვევაში პროზაული ტექსტი უფრო ვრცელ ინფორმაციას გვაწვდის ამა თუ იმ გმირის ხასიათის შესახებ, ვიდრე - პოეტური.

უპირველეს ყოვლისა, საინტერესოა ეპიკური გმირის - ამირანის მხატვრული სახე. ლექსითი ვარიანტების განხილვისას აღვნიშნეთ, რომ პერსონაჟის ხასიათის თვისებების გადმოსაცემად კოლექტიური მთქმელი ტრადიციაში არსებულ ეპითეტებს მიმართავს. ვარიანტების თანახმად, ამირანი „ღვინისფერი“, „პირქუში“ ვაჟკაცია; მთქმელი ერთ შემთხვევაში მას „საავდროდ გამზადებულ შავ ღრუბელსაც“ ადარებს. მეტად საინტერესოა როგორ იხატება შერეულ ვარიანტებში გმირის სახე.

შერეულ, ანუ ლექსნარევ, ვარიანტებში პერსონაჟთა მხატვრული სახე კიდევ უფრო გაშლილია. იმ გარემოებას, რომ ამირანი განსხვავდება სხვა ყმაწვილთაგან და ის განსაკუთრებული სისწრაფით იზრდება; სწორედ ქართლურ შერეულ ვარიანტში ვკითხულობთ: „ეს პატარა ბავშვი უფალმა თავის ხელით მონათლა და სახელად ამირანი უწოდა. ვინც წლით იზრდებოდა, ამირანი დღით იზრდებოდა. ასე რომ, ათი წლის ამირანს ფიცხელი ომის გადახდა კიდევ შეეძლო“. აქ წარმოდგენილი ჰიპერბოლით ნათლად იხატება გმირის განსხვავებულობა.

შერეულ ვარიანტებში მეტად საინტერესოდ არის გადმოცემული, ასევე, ამირანის გარეგნობის საკითხი. წმინდა პოეტური ტექსტი გვამღევეს ამ სახის ინფორმაციას, თუმცა არა - სრულყოფილს. პროზაული ნაწილი ამ შემთხვევაში ინფორმაციას ავსებს. ერთ-ერთ ქართლურ ვარიანტში ვკითხულობთ: „მწყემსს შიგ შეუხედნია და დაუნახავს დიდი, უზარმაზარი ვაჟკაცი, რომელსაც ცხრილისოდენა თვალები ჰქონდა, თურმე. ეს იყო თვითონ ამირანი“.

„ამირანიანის“ ლექსნარევი, შერეული ვარიანტები საინტერესოა შინაარსობრივი თვალსაზრისით. კვლევისას ჩნდება კითხვები - კონკრეტულად რა არის გალექსილი თითოეულ მათგანში? ხომ არ გვაქვს აქ რაიმე კანონზომიერებასთან საქმე? - ამ თვალსაზრისით გამოვიკვლიეთ სხვადასხვა რეგიონში ჩაწერილი ვარიანტები.

ქართლური და კახური შერეული ვარიანტების მიხედვით თუ ვიმსჯელებთ, ყველაზე მრავლად ლექსითი ფორმით გვხვდება სანადიროდ წასვლის ეპიზოდი; ასევე ლექსითი ფორმითაა ხშირად წარმოდგენილი ამირანისა და დევის შებმის სცენა, მათი დიალოგი; ყამარის მიერ სატრფოს შეგულიანება, მისი რეპლიკები ამირანის ღრუბელთ ბატონთან დაპირისპირებისას შერეულ ვარიანტებში თითქმის ყოველთვის პოეტურადაა გაფორმებული:

„- ამირან, გოლე, გოლეო, მუხლათ გაქებენ მალეო.

გასწი და უკან მოგდევენ, ომი იციან ცხარეო.“

შერეულ ვარიანტებში ეპოსის ცალკეული პასაჟები გალექსილი არ არის რაიმე კანონზომიერების მიხედვით. შეიძლება დავასკვნათ, რომ მთქმელი საკუთარი

ინტერესიდან გამომდინარე იმახსოვრებს პოეტურ ფრაზას, დანარჩენ იფორმაციას კი პროზაულად გადმოგვცემს.

თავი V. რელიგიურ კონფესიათა ტრანსმისიის კვალი „ამირანიანში“

„ამირანიანის“ თქმულებასთან დაკავშირებულია მრავალი პრობლემა; მათ შორის ძალზე მნიშვნელოვანად მიგვაჩნია, კვლევის პროცესში ყურადღება მიექცეს ეპოსის ჩამოყალიბების დროს, ასევე - იმ გარემოებას, თუ როგორ აისახა მასში მითოლოგიური პარადიგმები; როგორი შეიძლება ყოფილიყო ამირანიანის ეპოსი ქრისტიანობამდე; რატომ ქრება მოგვიანებით შექმნილ ზოგიერთ ჩანაწერში ქრისტე-ნათლის სახე და ზოგადად, როგორია ეპოსში თავჩენილი რელიგიური კონფესიების პრობლემატიკა.

მართლაც, „ამირანიანის“ მიმართება რელიგიურ კონფესიებთან მეტად საინტერესო ასპექტია ეპოსის სრულყოფილად შესწავლა-გაანალიზებაში. მეცნიერთა ნაწილი სავსებით სამართლიანად მიიჩნევს, რომ „თქმულება კავკასიონის ქედზე მიჯაჭვული გმირის შესახებ საქართველოში ქრისტიანობამდე არსებობდა“ (ჩიქოვანი); ეპოსის ვარიანტებში ვხვდებით ქრისტიანობამდელ მოტივებს, მათ შორის, აღსანიშნავია „ამირანიანის“ სვანურ ვარიანტში წარმოდგენილი რძეში განბანვის ეპიზოდი; ეს არქაული მოტივი შეიძლება ჩაითვალოს გმირის ერთგვარ ნათლობად, ინიციაციად. ამ თვალსაზრისით საინტერესოა, ასევე, ამირანიანის მშობლების საკითხი; სვანური ვარიანტების მიხედვით ამირანი ნადირთლმერთის, დალის შვილია.

„ამირანიანში“ ერთ-ერთი ნიშანდობლივი არქაული პლასტია ყამარის მამის საკითხი. ვინ არის ღრუბელთბატონი? რა ფარულ ძალას ფლობს იგი? ეპოსის ვარიანტების თანახმად, ძლევა მოსილი ამირანი, რომელიც მანამდე დევებს გაუმკლავდა, რომელმაც თავი დააღწია გველეშაპის სტომაქს, ვერ ამარცხებს ყამარის მამას, ვიდრე მზეთუნახავი ბრძოლის ხერხს არ ასწავლის. მაგალითად, ერთ-ერთ კახურ ვარიანტში ვკითხულობთ:

ამირან, ცოლ-დედამკვდარო, ომი არ იცი კილოსა,
მალა რასა სცემ სპილოსა, დაბლა შემოჰკარ რბილოსა.
დაჰკრა და ძარღვი შეაწყდეს, დაეცემიან ძიროსა...

ორთაბრძოლის ეს მარტივი სტრატეგია რატომღაც უცნობია ამირანისთვის. შესაძლოა, ვივარაუდოთ, რომ მთქმელმა უწყის ყამარის მამის გამორჩეული ძალის თაობაზე; უფრო სწორად რომ ვთქვათ, იცის მისი საიდუმლოს შესახებ. ღრუბელთბატონის საცხოვრებელი ადგილიც ღვთაების შესაბამისია - მისი სამყოფი მიწა არ არის; მიხეილ ჩიქოვანის სავსებით სამართლიანი შენიშვნით, ქრისტეს ნათლულისთვის ყამარის მამის დამარცხება რთული სულაც არ იქნებოდა; მეტიც, ეს ლოგიკური დასასრულია - ამირანი ღვთის ძალით ამარცხებს ანტაგონისტს. აქვე მკვლევარი, განიხილავს რა წარმართობისდროინდელ „ამირანიანში“ მოცემული ეპიზოდის შესაძლო სხვაგვარ დასასრულს, აღნიშნავს, რომ უნდა დავაკვირდეთ „ქაჯთა ბატონის“ ზეადამიანურ ბუნებას და მისი ლაშქრის შესაძლებლობებს. ვარიანტებში წარმოდგენილია, როგორ იწვევს ყამარის მამის ლაშქრის დაძვრა ჯერ ქარს, შემდგომ გრიგალს, ამას კი ღრუბლების უეცარი გამოჩენა და წვიმა მოსდევს. მკვლევარი, მიმოიხილავს რა აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებულ მნიშვნელოვან ასპექტებს, ასკვნის: „ყამარის მამა - ცაში მყოფი „ქაჯთ-ბატონი“, იგივე ტაროსის ღვთაებაა და მას მითოლოგიაში ცა-ღრუბლების საქმე აბარია“. სწორედ, ამ მიზეზით ამირანს უჭირს ანტაგონისტთან გამკლავება, ვიდრე ღრუბელთბატონის ასული არ გაუწევს დახმარებას (შდრ.: გრძნეული მედეაც ეხმარება იასონს აიეტის დამარცხებაში).

ცხადია, ქრისტიანული მოტივების გაჩენა (ამირანის მონათლვა ქრისტეს მიერ, ამირანის მონათლვა ანგელოზებისა თუ წმინდა გიორგის მიერ, ქრისტე-ღმერთთან შერკინება და სხვ.) ეპოსში გვიანდელი მოვლენაა, თუმცა, ვარიანტთა უმრავლესობაში წარმართული მსოფლმხედველობის კვალი კარგად არის შემორჩენილი.

ნათლობა, ქრისტიანული სარწმუნოების საიდუმლოებათაგან უპირველესი, ამირანის თავგადასავალში, მართლაც, უმნიშვნელოვანესი საფეხურია. მრავალი ეპოქის მსოფლმხედველობაგამოვლილმა „ამირანიანმა“, ბუნებრივია, ქრისტიანული

რელიგიური კონფესიის ემბაზიც გამოიარა და აღსანიშნავია, რომ სწორედ ეს (ქრისტიანული ნათლობის, ნათლია-ნათლულის დამოკიდებულების) ეპიზოდები შეინარჩუნა ყველაზე ცხოველმყოფლად. გმირი, გარდა იმისა, რომ სასწაულებრივად იშვა და „გადაგდებული ყრმაა“, ქრისტეს, ანუ უფლის, ნათლულია და მას ესეც გამოარჩევს სხვებისგან.

ამირანი ზოგიერთი ვარიანტის მიხედვით, წმ. გიორგის ნათლულია. ერთ-ერთი გურული ვარიანტის თანახმად, ამირანი ცასა და დედამიწას შორის ჩამოკიდებულ ერთ კოშკს დაინახავს. ქრისტე ღმერთი გმირს ურჩევს, არ შევიდეს ამ კოშკში, მაგრამ ურჩი ამირანი მაინც თავისას გაიტანს. კოშკში ცხოვრობს ულამაზესი ქალწული, რომელიც წმ. გიორგის ნათლულია. ამავე ვარიანტის მიხედვით, ამირანის დასჯის ინიციატორიც სწორედ წმინდა გიორგია.

ერთი მთიულური ვარიანტის მიხედვით, როდესაც ღმერთი ამირანს ამპარტავნების გამო დასჯის და მყინვარწვერზე მიაჯაჭვავს, ამით სარგებლობას მოინდომებს გმირის ანტაგონისტი გველეშაპი; ის ამირანის შეჭმას აპირებს: „მყინვარის წვერიდან გადმოცოცდა [გველეშაპი] და დაბმულ ამირანს შეჭმას უპირებდა, თურმე; მაგრამ მისი განზრახვა წმ. გიორგის გაუგია და სწრაფად იქვე გაჩენილა. წმინდანს გველეშაპისათვის თითის დაქნევით უთქვამს: „შეჩერდი, ამირანი ცოდვების მოსანანიებლად დავაბით და არა შენს გასაძლომადო, მანდვე გაქვავდიო!“ ამ სიტყვებით გველეშაპი იქვე გაქვავებულა“. როგორც ვხედავთ, მთქმელი მიიჩნევს, რომ ამირანის მიჯაჭვა საერთო გადაწყვეტილებაა, ამ ვარიანტის თანახმად, თითქოს წმ. გიორგიც დასჯის თანამონაწილეა.

„ამირანიანის“ დღემდე მოპოვებულ ვარიანტებში მკაფიოდ ჩანს ქრისტიანული რელიგიის გავლენის კვალი. ფოლკლორული ტექსტის ტრანსმისია სწორედ ყოველივე ზემოთ განხილული ეპიზოდების ვარიანტებში ნაირგვარად გადასვლას გულისხმობს - მთქმელის „ინდივიდუალურ რეპერტუარში“ არსებობს ცოდნა ამირანის თავგადასავლის კონკრეტული ეპიზოდების შესახებ, თუმცა ის ხშირად გადაუხვევს გმირის თავგადასავლის სტანდარტულ სიუჟეტს და განსხვავებულ ვარიანტს გვთავაზობს; ეს

ყოველივე განპირობებულია არაერთი ნიუანსით, მათ შორის, მთქმელის დამოკიდებულებით რელიგიისადმი.

ზოგადი დასკვნები

ამირანის ეპოსის პოეტურ ვარიანტებზე დაკვირვება, მათი შეპირისპირებითი ანალიზი საშუალებას გვაძლევს, გამოვკვეთოთ როგორც კონკრეტულ ტექსტის ფუნქციონირებასთან დაკავშირებული, ისე, ზოგადად ფოლკლორული ტექსტის ტრანსმისიული ასპექტები. კერძოდ:

ამირანის ეპოსის სალექსო ვარიანტებში აისახა ძეგლის საკვანძო, ე. წ. „საზღურბლო“ ეპიზოდები, რაც ეპოსის არქაული პლასტია.

„ამირანიანის“ პოეტურ ვარიანტებში ფოლკლორული შემოქმედებისათვის ნიშანდობლივი ე. წ. „მარგინალური“ ელემენტებიც გვხვდება - როდესაც მთქმელი გადაუხვევს ეპოსის ძირითად ხაზს და პერიფერიულ, მარგინალურ ელემენტებს აქცევს პოეტური შთაგონების წყაროდ. ამ დროს, ჩვეულებრივ, საქმე გვაქვს იმპროვიზაციასთან.

„ამირანიანის“ ლექსითი ვარიანტების საშენ მასალას „ფორმულები“ (ტრადიციული სინტაგმატური და პარადიგმატული ელემენტები) წარმოადგენს. მათი ერთი ნაწილი ზოგადფოლკლორული გავრცელებისაა, თუმცა, უფრო მრავლადაა ის ფორმულები, რომლებიც კონკრეტული საანალიზო ტექსტის ტრადიციაში ჩამოყალიბებულია და დამკვიდრებულია.

„ამირანიანის“ ლექსითი ვარიანტების შეპირისპირებამ გვიჩვენა, რომ ის, რაც ფოლკლორულ ტექსტს ქმნის, არსებობს ტრადიციაში. სწორედ ტრადიცია სთავაზობს მთქმელს მზა ფორმულებს, სიუჟეტურ ჩარჩოს, ჟანრულ მოდელს, რომლებიც ამა თუ იმ ტექსტის მაკონსტრუირებელი ელემენტებია; ეს ყოველივე სწორედ ტრადიციის (ზოგადფოლკლორული, კონკრეტულტექსტური, რეგიონალური) საერთო საღაროს საკუთრებაა, საიდანაც მთქმელი არჩევს ვერბალურ მასალას და ქმნის უკვე არსებული ტექსტის ვარიანტს. შესაბამისად, ფოლკლორული ტექსტი გამოდის არა როგორც

ინდივიდუალური ნიმუში, რომელიც დაზეპირებას ექვემდებარება, არამედ ტიპების, კლასების, საერთოდ, ტრადიციის რეპრეზენტაცია, მანიფესტაცია. ამის გათვალისწინებით, კვლევისა და დაკვირვების საგანი უნდა გახდეს არა ერთი რომელიმე, მოცემულ შემთხვევაში ტრანსლირებული, ტექსტი, არამედ ის, რასაც ტექსტამდელი სტატუსი აქვს, რაც ტრადიციაში არსებობს.

„ამირანიანის“ ლექსითი ვარიანტების ურთიერთშეჯერებით დგინდება, რომ ვარიანტთა არსებობას განაპირობებს ის ფაქტორი, რომ მიქმელს არ სჭირდება მთელი ტექსტის დაზეპირება, რადგან იგი თავად შემოქმედია; უკეთ რომ ვთქვათ, ფოლკლორული ნაწარმოების შესრულების პროცესში, ყოველ ჯერზე, იგი თავად ქმნის ახალ ტექსტს. მიქმელი მეხსიერებაში ინახავს შინაარსის მყარ ფრაგმენტებს, განსაზღვრულ ენობრივ ფორმებს, რიტმულ-მელოდიურ ნახაზს, ცოდნას პერსონაჟებისა და მათი როლური ამპლუის შესახებ, ტოპონიმიკასა და სხვა ნომენკლატურას, ჩამოთვლილი ელემენტების ვერბალური რეპრეზენტაციის გაფორმების, გადმოცემის წესებს.

შინაარსობრივი თვალსაზრისით ყველაზე თვითკმარი შერეული ვარიანტებია. „ამირანიანის“ შერეული ვარიანტების მაგალითზე შეიძლება დავასკვნათ, რომ პოეტური ტექსტი არათუ იმეორებს პროზაულით გადმოცემულ შინაარსს, არამედ ავსებს, აკონკრეტებს, აზუსტებს და განსხვავებული შტრიხებით გადმოგვცემს ამა თუ იმ დეტალს, რაც გმირისა თუ სიტუაციის უკეთ გააზრების საშუალებას იძლევა.

„ამირანიანის“ ლექსნარევი, შერეული ვარიანტები საინტერესოა შინაარსობრივი თვალსაზრისით. შერეული ვარიანტებში ყველაზე მრავლად ლექსითი ფორმით გვხვდება სანადიროდ წასვლის ეპიზოდი; ასევე ლექსითი ფორმითაა ხშირად წარმოდგენილი ამირანიას და დევის შეხმის სცენა, მათი დიალოგი; ყამარის მიერ სატრფოს შეგულიანება, მისი რეპლიკები ამირანის ღრუბელთ ბატონთან დაპირისპირებისას შერეულ ვარიანტებში თითქმის ყოველთვის პოეტურადაა გაფორმებული.

ლექსნარევ ვარიანტებში ეპოსის ცალკეული პასაჟები გალექსილი არ არის რაიმე კანონზომიერების მიხედვით; მთქმელი საკუთარი ინტერესიდან გამომდინარე იმახსოვრებს პოეტურ ფრაზას, დანარჩენ იფორმაციას კი პროზაულად გადმოგვცემს.

„ამირანიანის“ შერეულ, ანუ ლექსნარევ, ვარიანტებში პერსონაჟთა მხატვრული სახე კიდევ უფრო გაშლილია. მათში მეტად საინტერესოდ არის გადმოცემული, ასევე, ამირანის გარეგნობის საკითხი. ეპოსის პოეტური ტექსტი გვამღევეს ამ სახის ინფორმაციას, თუმცა არა - სრულყოფილად; პროზაული ნაწილი ამ შემთხვევაში ინფორმაციას ავსებს და აზუსტებს.

„ამირანიანის“ პროზაული ვარიანტები თვითკმარი არ არის, თუმცა ტრანსმისიის შემდეგ ამ ვარიანტებს შემოუნახავთ ყველა „საზღვრბლო ეპიზოდი“, რომელთაც გმირი ცხოვრების გზაზე გაივლის, თუმცა ეს ვარიანტები საინტერესოა პერსონაჟთა ხასიათების ხატვის თვალსაზრისით, გმირის მხატვრული სახე წარმოდგენელია სიტუაციურად. მთქმელის სიტყვა სხარტია და მოქნილი, ამბავი მოკლედ, ლაკონიურად არის გადმოცემული.

მეტად საინტერესოა „ამირანიანის“ აჭარული პროზაული ვარიანტები, რომელთა ნაწილში ამირანი და ყურანისეული აპოკრიფის პერსონაჟი დედჯალი განსხვავდება, ხოლო ზოგიერთი ვარიანტი დედჯალს ამირანად მოიხსენიებს და მასზე დაწყებულ თხრობას „ამირანიანის“ კალაპოტში, მისივე პერსონაჟების თავგადასავლების გადმოცემით, განაგრძნობს. „ამირანიანის“ არსებული აჭარული ვარიანტების გათვალისწინებით შეგვიძლია, დავასკვნათ, რომ ისტორიულად აჭარაში, ისევე, როგორც მთელ საქართველოში, უნდა არსებულიყო „ამირანიანის“ სრულყოფილი ვარიანტები; ის ფაქტი კი, რომ აჭარის ფოლკლორულ სინამდვილეში ამირანის თქმულება მაინც ორეულის დონეზეა და ძირითადად ფრაგმენტულად არის შემორჩენილი, ამ კუთხის ისტორიულ მხელბედობაში უნდა ვეძიოთ, რის შედეგადაც მოხდა თავისუფლებისათვის მებრძოლი ეპიკური გმირის სახის ტრანსმისია.

„ამირანიანის“ დღემდე მოპოვებულ ვარიანტებში მკაფიოდ ჩანს ქრისტიანული რელიგიის გავლენის კვალი. ფოლკლორული ტექსტის ტრანსმისია სწორედ,

ეპიზოდების ვარიანტებში ნაირგვარად გადასვლას გულისხმობს - მთქმელის „ინდივიდუალურ რეპერტუარში“ არსებობს ცოდნა ამირანის თავგადასავლის კონკრეტული ეპიზოდების შესახებ, თუმცა ის ხშირად გადაუხვევს გმირის თავგადასავლის სტანდარტულ სიუჟეტს და განსხვავებულ ვარიანტს გვთავაზობს; ეს ყოველივე განპირობებულია არაერთი ნიუანსით, მათ შორის, მთქმელის დამოკიდებულებით რელიგიისადმი.

ნაშრომის ძირითადი დებულებები ასახულია შემდეგ პუბლიკაციებში:

1. „ამირანიანის“ ვრცელი და მოკლე ლექსითი ვარიანტების ურთიერთმიმართება“ – ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის, ქართული ფილოლოგიის დეპარტამენტის, ფილოლოგიური მაცნე, ტ. VI, გვ. 70-77, ბათუმი, 2022;
2. „ტრადიციული ფორმულები „ამირანიანის“ ლექსით ვარიანტებში“ – VII საერთაშორისო სამეცნიერო (დისტანციური) კონფერენცია „ენა და კულტურა“ - შრომები, გვ. 177-184, ქუთაისი, 2022;
3. „ამირანიანის“ შერეული ვარიანტების ტრანსმისიის პრობლემისათვის“ – ჟურნალი „ჭოროხი“ №4, გვ. 79-88, ბათუმი 2022;
4. „ამირანიანის“ ტრანსმისია აჭარულ ვარიანტებში“ – საერთაშორისო კავკასიოლოგიური კონგრესი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2022 (იბეჭდება).

LEPL - Batumi Shota Rustaveli State University

Faculty of Humanities

Department of Georgian Philology

Dissertation Synopsis on

**Relationship between lexical, prosaic and mixed variants of "Amiraniani"
and their transmission**

(Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for PhD Degree of Philological Sciences

Speciality - Literary Studies)

Specialty: Analysis of natural compounds)

By

Teona Kekelidze

(with the right to manuscript)

Batumi

2023

The dissertation has been completed at the Department of Georgian Philology, the Faculty of Humanities of Batumi Shota Rustaveli State University.

Supervisor:

Tina Shioshvili - Doctor of Philology, Professor at Shota Rustaveli Batumi State University.

Evaluators:

1. **Ramaz Khalvashi** - Doctor of Philology, Professor at Batumi Shota Rustaveli State University;
2. **Malkhaz Chokharadze** - Doctor of Philology, Professor at Batumi Shota Rustaveli State University;
3. **Lela Kukuladze** - Academic Doctor of Philology, Associate Professor at Tbel Abuserisdze Educational University.

The defense of the dissertation will take place at 13: 00 on 23 February 2023 at a meeting of the Dissertation Commission established by the Dissertation Council of the Humanitarian Faculty of Batumi Shota Rustaveli State University.

Address: Batumi Shota Rustaveli State University, 35 Ninoshvili Str, Room № 37. The dissertation can be found in the library of Batumi Shota Rustaveli State University and on the website of the same university (www.bsu.edu.ge).

Secretary of the Dissertation Council: Doctor of Philology, Professor Maia Kikvadze

I n t r o d u c t i o n

A new stage in epic studies began in the second half of the 20th century, after the publication of a landmark study by the famous American scientist Albert Lord (Lord, “*The singer of tales*”, Harvard University Press, 1960); Lord's work summarized the experience that the researcher had gathered with his teacher Pierre in Yugoslavia in the 1930s and 1950s, making observations on folk speakers and their texts. Thus, the method used in the study of *the Iliad* and *the Odyssey*, as well as medieval epics, bears the name of Pierre-Lord. This method is

also relevant in the analysis of folklore texts, their composition and performance, oral text creation, and aspects of transmission.

In the theory of Pierre-Lord, special attention is paid to formulas as text-forming factors, and "formula style" is declared the main feature of the transmission of oral texts.

The description of the transmissive aspects of a folklore text especially helps us to determine its meaning and character. The word "transmission" literally means transferring, passing on something, and it is a widely used term in contemporary culture and folklore. The folklore transmission involves the passing texts from speaker to speaker, and this process is not mechanical, but creative.

From the point of view of representing the nature of a particular oral text and folklore creativity in general, the study of the characteristics of oral transmission is as difficult as it is necessary. First of all, it should be noted that the forms of oral transmission, as well as the oral transmission forms of tradition, are diverse; consequently, these forms are difficult to detect, since the transmission and reception of information is a long, multi-stage process, and it is difficult for the researcher to fix it. As Professor Elguja Makaradze notes: "The transmission of a folklore text simultaneously includes the memory of tradition, the memory of the performer and the memory of the text. Separating and describing them from each other is necessary to identify common ways and means of oral transmission. Thus, the study of a folklore text with the proper guidance of a researcher is possible only with multifaceted approaches, since a folklore text is polyelementary.

The application of the Pierre-Lord method proved to be effective in the process of reconstructing a number of historical and theoretical issues of the Amirani epic, including the archaic layer of the monument. So, in the relevant chapters of the research work, we have studied the relationship between lexical, prosaic and mixed variants, as well as inclusions found in the archaic monument of the Georgian folk epic - "Amiraniani" and the accompanying problems of their transmission.

Relevance of the topic.

The work is devoted to the relationship between the lexical, prose and mixed versions of "Amiraniani" and the monographic study of the aspects of their transmission, which is one of the urgent problems of modern literary criticism and has not been scientifically studied to this day.

Goals and objectives.

The main purpose of the article is to show the relationship between the lyrical, prose and poetic narratives of "Amiraniani" and at the same time make visible the transmission functions of poetic, mixed or prose texts of the epic.

In the present work, we also discuss the Adjarian versions of "Amiraniani", known today in Georgian oral speech and at the same time preserved in the archives of the Center for Georgian Studies of the Humanitarian Faculty of Batumi Shota Rustaveli State University and Niko Berdzenishvili Research Institute, which have not been the object of scientific study from this point of view.

The material and technical base of research are:

Library of Batumi Shota Rustaveli State University, Batumi Public Library, archives of the Georgian Center of the Humanitarian Faculty of Batumi Shota Rustaveli State University and Niko Berdzenishvili Research Institute, the personal archive of my scientific adviser - Professor Tina Shioshvili, the materials recorded by me at different times, and Internet resources.

Research Methodology.

When working on the dissertation, we mainly used historical-comparative, descriptive, structural and typological methods of research, what was determined by the purpose of the study.

Scientific novelty.

The dissertation is the first attempt at a monographic study of the correlation of lexical, prose and mixed variants, as well as their transmission in the Georgian folk epic - "Amiraniani". It is also important that for the first time in the monograph, the variants of "Amiraniani", common in Adjarian oral speech, have been introduced into folklore circulation.

Practical value.

This research work will be useful for philologists, researchers, students, masters and doctoral students who are interested in Georgian oral speech in general, Georgian and Caucasian mythology, Kartvelology, Georgian culture; it will also be of interest to ethnographers.

Work structure.

The work consists of an Introduction and five chapters, divided into paragraphs and subsections; the paper is accompanied by general conclusions and a list of references.

In the **Introduction** of the dissertation, the relevance of the research topic is substantiated; there are presented the goals and objectives, the subject of the research, the methodology, the state of knowledge of the problem, the scientific novelty, the theoretical and practical significance of the work. There are five chapters in the main text of the qualification work:

The first chapter - "History of the study of "Amiraniani"" – deals with the works of researchers of the epic, their points of view are considered.

The second chapter - "Poetic variants of "Amiraniani"" – represents a comparative analysis of various poetic options and discusses similarities and differences between them (from a formal or semantic point of view). The same chapter deals with the meaning of lyrical formulas, syntagmas, whole plot episodes for a specific folklore text.

In the third chapter - "Prose variants of "Amiraniani"" - the purely prose versions of "Amiraniani" known to us are studied and analyzed, the transmission aspects of the variants are highlighted. The same chapter discusses the Adjarian narratives of the epic. The recordings of "Amiraniani", obtained in the territory of Adjara, are attached to the discussion.

In the fourth chapter - "Mixed versions of "Amiraniani"" - the so-called mixed with verse variants of the epic are presented. In these variants, the functions of the poetic part and prose, the problems of transmission are considered; the artistic images of the characters are also discussed here.

The fifth chapter - "Traces of the transmission of religious confessions in "Amiraniani" – deals with the traces of mythological paradigms, pre-Christian beliefs and archaic layers in

"Amiraniani"; episodes and fragments that appeared as a result of the influence of the Christian or Muslim religions are also considered.

The general conclusions include general assessments of scientific studies of the existing scientific literature and the results obtained during the study.

Content

Chapter I. History of the study of "Amiraniani".

Outstanding Georgian researchers have made a major contribution to the history of the study of "Amiraniani" in terms of content and form. Scientific works on this most important monument of Georgian culture have been published since the last century. Despite the work done, the image of the epic hero is still inexhaustible, and many historical and philological issues remain unresolved.

The great scientist and public figure Ivane Javakhishvili approached the study of "Amiraniani" with special attention. He was able to draw many important conclusions, despite the fact that at the time when he became interested in the mentioned issue, much was still unknown in the source knowledge and historiography of "Amiraniani".

When studying "Amiraniani", the researcher focused on many important issues, such as, for example, the question of Amirani's origin. As Ivane Javakhishvili correctly noticed, only the Pshavian legend mentions the name of Amirani's father; the researcher doubts the reliability of the Pshavian legend (according to this legend, the name of Amirani's father is "Sul-K'almakhi"). The scientist's doubts are caused by the fact that the legend does not contain information about who and what kind of person Amiran's father was. Ivane Javakhishvili reflects on this problem and points out that the first part of the word "Sula" is often combined with another word, for example, "Sula-K'urdghela". He considers such phrases to be ancient and notes that it is more remarkable that the Pshavs rank *Sula-K'urdghela* among the heroes and are considered an icon, referring to the ethnographic sketch by Vazha-Pshavela; according to his conclusion, it is possible that earlier *Sul-K'almakhi* also belonged to such a group of heroes.

In addition to the mentioned problem, Ivane Javakhishvili also touched upon the following topics: Amirani's characteristic features and appearance, Amirani's brothers, Amirani's godfather, the devas and the fire-breathing dragon, the daughter of the Lord of the Clouds.

A great contribution to the study of "Amiraniani" was made by the famous amiranologist - Professor Mikhail Chikovani, who published the monograph "Chained Amirani" in 1927. This work is very important in amiranology from the point of view that it combined the versions of the epic written up to that time (68 narratives), and the first part of this work is a study of the highest scientific level, in which Mikhail Chikovani focuses on a number of important issues related to the epic.

The researcher fairly concludes that the image of Amirani, a hero chained to a rock, was created at a time when it was impossible to establish the identity of his father; this was the period when offspring were traced through the maternal line.

According to M. Chikovani, Amirani's mother was the goddess of the hunt, Dali. The researcher also touched upon such important topics as Amirani's personality, Amirani's appearance, the question of beauty, the antagonist Devi, the question of Tsamtsumi, the Arab Ambri, the father of Qamari, who, according to the researcher, "is the deity of Taros and rules the sky and clouds in mythology."

In the history of amiranology, the question of dating the legend is very important as well. Mikhail Chikovani presented convincing arguments in this relation. There was an opinion that "Amiraniani" arose during the period of feudalism and was closely associated with "Amirandarejaniani", however, the researcher countered this opinion with sufficient arguments: the stories that developed in the family and tribal system, mainly through the adventures of heroes, make us feel the social relations of their time.

From the viewpoint of studying the epic of "Amiraniani", the opinions of the art critic - professor Shalva Amiranashvili are very important; he is considered a researcher of Georgian art, but his findings are also very important for philologists.

The opinions expressed by Sh. Amiranashvili about “Amiraniani” can be formulated as follows:

1. "Amirani is a space hero" the incarnation of the sun; he is associated with the sky, iron, forge; he is the patron of crafts and arts;
2. “In the imagination of Georgians, the myth of the incomparable hero Amirani occupies the same place as the myth of Gilgamesh in Mesopotamia and partly in Asia Minor”;
3. “The plot, adopted by the countries of the ancient world from the Georgian tribes, has taken an honorable place in the religious and mythological creativity of mankind in the form of the myth of Prometheus”;
4. Amirani looks like his mother - golden-haired Dali. “Amirani had one gold tooth; he inherited it from his mother”.

Among the researchers of the epic, we should also mention N. Mari, E. Takaishvili, Sh. Nutsubidze, E. Dzhachvadze-Khmaladze.

The recent studies of Zurab Kiknadze are very important. Judging by the available data, Z. Kiknadze is trying to reconstruct the epic, highlighting archaic fragments; he sequentially builds episodes and separates them from each other in "transitions", following one after another as in a fairy tale. According to his instructions, some "transitions" are universal, while others are purely Amiranian. Unlike the heroes of other epics, Amirani changes himself after overcoming each of these “transitions”. In total, the researcher identifies 16 “transitions” in the epic.

Professor Tina Shioshvili's article "Amiraniani” in *Adjarian Folklore* (Shioshvili, 2004: 176-193), in which the researcher raises very important questions, occupies an important place among the studies devoted to "Amiraniani". According to Professor Tina Shioshvili, the variants recorded in Adjara are of great importance. They not only show the similarity of individual episodes with common Georgian ones, but also differ in the originality of dialogues and characters. The fixation of the legend about Amirani in the folklore of Adjara and the abundance of stories about his counterpart - Dejal-Romp’ap’i testify that historically in Adjara, as well as throughout Georgia, there must have been perfect versions of “Amiraniani”.

In this regard, there is also noteworthy the thesis of Professor Ketevan Sikharulidze "Some aspects of the origin and formation of Amirani as a mythic-epic hero." The researcher considers Amirani a mythic-epic character; she writes: "Amiraniani" was originally created as a myth, which reflected the universal model of the struggle of opposites. The original ordered structure of the myth, in which the exocentric content was laid, is deformed today. According to the author, after the elements of a fairy tale, heroic story and other elements were mixed in "Amiraniani", a cycle of stories was formed and it took the form of an epic.

After analyzing the episodes of the birth and chaining of Amirani, Sikharulidze came to the conclusion that the image of Amirani can be "compared with more archaic cosmogonic deities". The researcher suggests that "the legend of Amirani is one of the variants of the myth about the clash of the titans with the gods". Like other researchers, Sikharulidze also connects the period of creation of the cycle of legends about Amirani with the origin and development of metallurgy in the Caucasus.

Despite the immeasurable merits of the researchers of "Amiraniani", it must be said that the number of questions raised by this pearl of oral speech - "Amiraniani" is inexhaustible. To date, many important problems remain unresolved, including the question of the form of the epic (lyrical, prosaic, mixed) and the problem of text transmission, which is essentially the subject of our qualifying work.

Chapter II. Poetic variants of "Amiraniani".

In Georgian vernacular, a completely poetic form of the story of "Amiraniani" cannot be found. The existence of poetic variants presupposes only the presence of poetic episodes, and not the poetic form of the whole story.

According to Mikhail Chikovani, it cannot be assumed that the legend of Amirani existed in poetic form in the distant past, then was lost and forgotten. According to the deep conviction of the researcher, "Amiraniani" never existed as an integral poem. He believes that some significant episodes of the prose text were gradually written out and gave way to a poem ... No matter how long the poem is, if it is deeply imprinted in the minds of the people, it will not be

lost; moreover, verse is much more conservative than prose, and the fading of epic lore is less likely.

In this part of the qualifying work, we examined the poetic versions of the epic "Amiraniani", based on their mutual comparison and analysis, outlined common and distinctive features. Since it is impossible to determine the so called critical text (author's text) for a folklore text, we tried to determine, find common semantic or formative nuances, traditional elements characteristic of the variants of the specified text. On the other hand, we take into account the fact that in a folklore text, in addition to collective traditional elements, there is always an individual element, a linguistic nuance, which is determined by the speaker's performing style, his skill, psychosocial tendencies, education, attitude to a particular issue. In this regard, the comparison of Amiraniani's options gives us an interesting picture. From a semantic or formal point of view, both versions of the same work presented in different regions and versions created in the same region differ from each other. The difference is determined by various factors, which for the most part stem from the individual interests of the narrator. It is also indicative that we find a difference in the versions of the same narrator recorded at different times, and this phenomenon is universal when considering a folk work performed by different narrators.

In each transmission of the text of "Amiraniani", as is typical for oral speech, in addition to the general formal or semantic similarity, interesting from the point of view of content, the remarks of the speakers are interesting, as they are predominantly philosophical or didactic in nature. In poetic versions there are proverbs, wise sayings that give us a certain idea of the psychological portraits of the narrators. For example:

„Amiran, nu getsqineba, skhvanits arian kosani:

Tkhasats askhia balani, chirad – k'i ar ghirs tmosani“ (Amiran, do not be offended, there are those who do not have a mustache: the goat also sheds, but it's not worth the trouble).

or:

„- *Tevzi tevzs moutsurdeba, k'almakhi oragulzed,*

Mets momikhdeba lamazi, rom gavigoro gulzed“ (fish will swim to fish, trout to salmon, a beauty will suit me too, whom I would press to my heart).

Based on a comparative analysis of the variants of "Amiraniani", it can be concluded that the key, transitional episodes of the monument are reflected in the poetic versions of the epic, such as: 1. Birth-growing up, 2. Christening, 3. Childhood of the hero, 4. Second Birth, 5. Kidnapping of Qamari, 6. Arab Ambri, 7. Renewal of power, 8. Exile, 9. Chaining.

In various poetic versions of "Amiraniani", we can also find the so-called "marginal elements", when the narrator deviates from the main line of the epic and turns the peripheral elements into a source of poetic inspiration. In this case, along with the improvisation of the authors-orators, we have literary-folklore and at the same time influences of one or another era; often it is this circumstance that determines the presence of long and short variants.

In the poetic versions of the poem "Amiraniani", the narrator takes a certain formula both from general folklore and a specific text, as well as from a specific areal tradition, which he adapts to different contexts.

The constant transition of poetic formulas and syntagmas from one version to another is due to the fact that easily remembered constructions are deposited in the mind of the narrator, and they represent the building material of a new text. It is these solid formulas that can be regarded as a kind of tradition that is stored in the memory of each narrator and will be revealed unchanged in the process of "creating" a new version. Therefore, we consider correct the opinion of the researcher Elguja Makaradze that the traditional elements of the text (avant-text) exist in the memory of the narrator as a template, a frame into which the picture should be redrawn. The narrator often performs this action improvisationally.

The building material of the poetic variants of Amiraniani is made up of solid "formulas" (traditional syntagmatic and paradigmatic elements) that are unchanged when moving from one region to another, although the next narrator will change this or that detail or add additional information. For example:

„Arts ise dakarguli var, dzmistsuli var Usup’isi.

Sanam viqav, mt’eri vsrise, me ar tsamqva javri misi,

Erti baqbaq devi damrcha, ar damtsalda mok’vla misi.

Vints rom me ima momik’lavs, chemi khmali iqos misi,

Vints chem tsol-shvils sheinakhavs, chemi saqmo halal misi.

Svild-isari, lakht’-parita mimitsia, iqos misi,

Karebs ukan shubi aris, iqos is shubitsa misi,

Qvelaperi mimitsia, jach’v-abjarits iqos misi.

Qvelas vali gardukhade, tsamqolia aravisi. “(I am Yusup's nephew. While I was here, I crushed the enemy and did not worry about anything, there was only one enemy left to deal with - Deva. Whoever can kill him, whoever can look after my family - my wife and children, let him take my sword, my bow and arrows, shield, spear and chain mail. I will pay any debt.”

or:

„Tsaikitkhes, shig etsera: distsuli var Usup’isa,

Sanam viqav, mteri vmusre, ar shevch’ame javri skhvisa;

Movk’vdi mkholod javri gamqva ertis devis baqbaqisa.

Vinats mohklavs baqbaqansa, chemi shubi alal misa;

Vints ded-mamas damimarkhavs, chemi puli alal misa.

Vinats rom debs gamitkhovebs, okro-vertskhli alal misa,

Vints me mamivlis, dammarkhavs, tsolits, rashits alal misa!“ (they read what was written inside: “I am the nephew of Yusup, while I was here, I smashed the enemies; the only concern and sadness was one Devi. Whoever kills him, I will give my spear; Whoever buries my parents, I will give my money to him. Whoever marries my sisters, I will give gold and silver to him, who will take care of me, bury me, I will give everything to him - both my wife and my horse!”)

The presented examples are formed and established in the traditions of the specific analyzed text, however, in different versions of “Amiraniani” we will also find common folklore phrases and formulas. For example, in the Meskhinian version of “Amiraniani” we read:

„- *ertma pirkushma vazhkatsma, mkharmarjvniv chamogviara,*

Gutneuls kheli gagvik'ra, tsqal gaghmit gagvisriala. “(one gloomy brave man passed from our right, tripping over the plowman's plow, we slipped and fell into the water).

We find the same wording in the folk "Tarieliani":

„Devo, shen chemo dzmobilo,

K'arze vin chamogiara?

Devna upasukha:

Ertma pir-t'uksma moqmema,

tskhen-khetkit chamaiara;

khar-gutans tsikhli amahk'ra,

zghvas gaghma gaisriala“ (Dev, you are my brother, Who knocked on your door?

Dev replied: One of my servants, He rode past me;tripped over a plow and fell into the sea).

Tradition offers the narrator ready-made formulas, which are the building blocks of this or that text. All this is the property of the general fund of tradition (general folklore, specific textual, regional), from which the narrator selects verbal material and creates a variant of an already existing text.

Chapter III. Prose variants of “Amiraniani”.

From a content point of view, the most self-sufficient are the so-called mixed variants (combination of verse and prose) of Amiraniani. As for purely prose versions, there are only few texts of this type.

The variants of “Amiraniani”'s pure prose do not differ either in content or in plot from the other two types. Both in pure verse and in variants mixed with verse, there are also common main plot motifs here. Actually, from the point of view of transmission, we have some changes

in all three types of texts, which are manifested by fragmentation, contamination by other plots, different transmission aspects, although this does not change the overall picture.

What are the prosaic variants in terms of content? In such narratives, the speaker's phrases are concise and brief, the action is dynamic. It is noteworthy that a grandiose heroic deed can be described in just a few phrases. As Mikhail Chikovani notes, the narrator always tries to make his speech short, the position of the hero is rapidly changing, so that the adventure consists of only the main actions. For example, in one of the Kakhetian variants we meet: „*amirani didi pakhapukhit movida krist'estan da utkhra: aba shen ginda chemtan shebmao? daavlo ert titkmis mtist'ola kvas kheli da ormotsi versis ikit gadaagdo. aigho krist'em is kva da ubrdzana tskhra mtas ikit gadak'arguliqo. gaisrola es kva da tskhra mtas ikit gadaik'arga. mivarda amirani, am kvas, etsvala, magram kvas dzvrats ver uqo. amirani tanats ar eshveboda, mashin krist'em brdzana, rom am kvaze mijachvuliqo.*“(Amirani came to Christ and said: Do you want to have a bargain with me?” He put his hand on a stone almost the size of a mountain and threw it forty miles away. Christ ordered this stone to disappear to distant lands. So, the stone disappeared behind nine mountains. Amirani ran up to this stone and tried to move it, but could not. However, Amirani did not retreat from his own and continued his efforts, then Christ ordered Amirani to be chained to this stone). As we can see, the action develops rapidly, the narrator's phrases are as concise as possible.

One of the Kartluli variants tells us about Amirani, who was kidnapped by the devas and raised by them. Before the hero returns to his human appearance (“Deurad” spoke with the “Georgians”, and they could not understand him) and is able to communicate with people, he will have to fight: „*gaigona amiranma mamis sit'qva. Jari daidzra, gavidnen zghvis piras. Zghvashi budobda rvapekhi tsalrka. Gamovarda da khalkhs tsali rkitzghvashi isroda*” (Amirani heard the words of his father. The army set out, they approached the sea. An eight-legged unicorn nested in the sea. He came out of the sea and began to throw people into the sea with his horn. Amirani noticed this from afar. He asked people to make way for him. When he saw this one-horned animal, he threw a lasso on it). In addition to this episode, events are also

rapidly developing in other episodes of the same version. For example, Amiran suddenly discovers that the hero he is fighting is not a man, but a woman, moreover, he is strong and invincible, which will make him angry: „*meore dghes amirans meergo dak'vra. Atsia matrakhi, daartqes bichs. Bichma tavi maarida, gulispiri mistsa. Daartqa gulisp'irshi da gamochnda, rom kali iqo bichurad chatsmuli. Dabartsalda da deetsa es kali. Egdo ase erti saati da mere adga motsqvet'ili sula.ver mokla amiranma es gmiri, tsavida isev tsotskhali. Meore dghes kals unda deek'ra. Amiranma ipikra, neta kals ar movekali da ar gavcheniliqav am kveqanazeo, khval damartqavs lakht'sao*“ (The next day, Amiran raised a whip and hit the boy. The boy dodged, but hitting him in the face, it turned out that it was not a boy, but a woman dressed as a boy. She staggered and fell. So she lay for an hour, and then barely got up. Amiran could not kill this hero, he left her alive. The next day, Amiran regretted his action, he did not want her to die). As we can see, the narrator suddenly starts talking about Amiran's superiority.

Regarding the purely poetic and mixed with verse versions of “Amirani”, we noted that the mixed ones are the most self-sufficient. The reason for this must be in the fact that the narrative can be conveyed in different ways - what the narrator cannot convey in poetic form (many different factors; it is possible that this is the result of the fading of the epic narrative) is filled with prose and vice versa. Therefore, the episodes presented in poetic form are solid. In purely prose versions, we can easily find a changed detail, a changed plot connection, etc. In one of the Gurian versions, for example, a very important episode of Amirani's adventures, the hunt for wonderful deer, completely disappeared. Here the story begins with the appearance of Amirani by a childless husband and wife. The following episode describes how the child is christened by Christ and how the hero grows up. As an adult, Amirani does many great things, including killing a devi, who forces people to leave their homes, "breaking out" from the belly of a dragon, etc.. However, there is not a single episode where he hunted with his brothers or discovered a tower Tsamtsumi.

When discussing poetic variants, it was revealed how often this or that “transition” occurs in the text. We have already noted that many of them have survived only in prose

versions. The study of purely prose narratives gives us a picture that is very interesting from this point of view. A detailed description of the miraculous birth of the hero, information about his exciting childhood, as well as facts about his chaining, can be found in prose versions. For example, from the point of view of the miraculous conception and birth of the hero, one of the Gurian versions of "Amiraniani" is very interesting. According to it, a hunter dreams that he has a son: „*gameighvindza monadirem da etsqina namet'ari, shvili rom ar duurcha khelshi*“ (the hunter woke up and was sad that he had no son). The awakened hunter seems to feel that he will soon leave this world, and warns his wife about this. As the researcher Elene Virsaladze notes, the motive of the hunter's "luck" is preserved in this episode, but the cause of the hunter's death remains unexplained.

The miraculous birth of Amirani from the goddess is narrated in one Svanetian legend, according to which a hunter finds a maiden with golden braids named Qarani in a rock, with whom he falls in love immediately. When Qarani's time for giving birth approaches, she asks the hunter to protect her because she is afraid of the man's first wife. The hunter does not believe Qarani, but, indeed, the woman's expectations are justified - the first wife pierces her with a dagger. Before dying, the woman says to the hunter: „*me mutselshi mqavs vazhi. Imas dromde rom moeghtsia, misi momrevi kveqanaze araperi ikneboda, magram akhla ar chans, rogor ra daemarteba*“ (I have a son in the womb. If he were born, he would be invincible, but now it is not known what will happen to him). After that, Qarani asks the hunter to cut her belly and to wrap the newborn in the skin of a bull and take him to the crossroads; on the chest of the child she asks to put a letter with the following content: „*am vazhis sakheli amirm, dal-qaranis shvili. Ieso krist'es monatluli, amanis gazrdili da amanis da misis shvilebis gamtsqveti*“ (this boy's name is Amirm, the son of Dal-Qarani; he is christened by Jesus Christ, brought up by Amani, and finally left by Amani and his children. The presented examples describe in detail the conception and birth of Amirani.

Variants of "Amiraniani" recorded in Adjara are also prosaic. Recent studies on relevant materials prove that "Amiraniani" was quite common in Adjarian oral speech. These stories

concern Amirani's counterparts - "Dejal", "Dejal-Rompap", or "Dejal-Okhruj". This mythical character, according to the beliefs of the Muslims of Adjara, is an evil spirit, about which the so-called Hadiths, or the apocrypha of the Koran, tell in detail.

Chapter IV. Mixed variants of "Amiraniani".

The most common variants of "Amiraniani" mixed with verses are found in Georgian oral speech in large quantities. It is significant that such options are the most self-sufficient in terms of content. They fully tell narrate about the adventures of Amirani, Badri, Yusupi.

In the study of the prose variants of "Amiraniani"s mixed with verse, the most important problem is obviously **the relationship between prose and poetry**. A study of the options available to us, recorded in different regions of Georgia until recently, showed us that:

1. Prose and poetry often repeat each other;
2. Prose and poetry complement each other.

The first researcher of the legends of the Amirani's circle, Mikhail Chikovani, in his monograph "The Chained Amirani" firmly believes that prose and poetry in verse-mixed prose versions repeat each other: "Poetic places represent the peaks in the narrative, and prose is their connecting passage. In terms of content, there is often a coincidence between them: the poem conveys the same things as the prose. In support of this, the researcher cites several Pshavian examples:

1. „*sulkalmakhi mokvda. Imis, daetsnen oblebis sakhl-k'ars da sul ali aadines, aaokhres da daabundoves. Dzmebi, devebis dashinebulebi, sul gadaik'argnen, gastsires tavisi kveqana*" (Sulkalmakhi has died. His enemies, the devas, began to vent their anger. They attacked the doors of orphanages, burned and destroyed them. The brothers, intimidated by the devas, hid, leaving their homeland to the mercy of fate).

Poetic inclusion:

„*badri, usip'i, amiran oblebi moviqarenit,*

devebis dashinebulni chabalkhets chaviqarenit“ (Badri, Yusipi, Amirani, we gathered orphans, frightened by the devas, we will rush to Chabalkheti).

or: „*badri, usip’I, amiran oblebi mobiqarenit,*

ghvelp ar gvinakhavs, k’erai, sachales moviqarenit” (Badri, Yusipi, Amirani, we grew up as orphans, we had no heat, we grew up in a barn

2. „*gavida khani, gaizarda amiranits: iseti ghonieri gakhda, rom mitsas umdzimda misi t’areba; usipi da badri mshvenierebi iqvnen*“ (Time passed, Amiran also grew up: he became so strong that the earth became difficult to withstand him; Usip and Badri were wonderful).

In the same verse:

„*tsot’a k’atsia amiran, tsot’a sma-chama eqopa:*

Sadilad bugha k’amechi, vakhshmad arts sami eqopa.

Badri kalsa hgav lamazsa, tav-bolot gamagrebulsa,

Usip’i – broils tsikhesa, tav-bolot gamagrebulsa,

Amiran – shavsa ghrubulsa, saavdrod gamzadebulsa“ (Amiran is a small man, he drinks and eats little: a buffalo for lunch, and for dinner even three buffaloes are not enough. Badri looks like a beautiful woman ready to become a bride, Usip looks like a crystal castle, fortified from beginning to end, Amiran - like a black cloud, prepared for a storm).

According to the second verified version, we can say for sure that the poetic text is not a direct repetition of prose and tells us much more about epic heroes. The oxymoron presented at the beginning of the poetic text („The poem conveys the same thing as the prose *tsot’a katsia...tsot’a sma-chama eqopa... sadilad bugha k’amechi...*”(Little man ... he has little food and drink ... a buffalo for dinner...)) represents the image of the hero in a completely different way. Also, the prose text does not say anything about the features of Amirani's appearance that determine his character: „*amiran – shavsa ghrubulsa, saavdrod gamzadebulsa*“ (Amirani is like a black cloud prepared for a storm). The external features of Badri and Yusipi are not emphasized either.

To prove that prose and poetry do not repeat each other in mixed versions, let us cite, for example, the version recorded in Kartli - "Amiran Darujanashvili". This story tells about three brothers, one of whom is Yusipi, the father of Amirani. According to this version, the devas take Amirani's uncles Badri and Sulkalmakhi as winemakers into their service. Later, Amirani goes to save his uncles: „*devebi, martlats, amirans dakhvdnen baghshi da stkves: “es ra k’argi qmatsvilil movida, magram mok’le khmali ak’ravso“. Meore devma stkva: “mok’le khmali ras ashavebs: tsamovagot shamp’urzed, naghvinevze k’argiao“* (The devas met Amirani in the garden and said: 'What a good young man has come to us, but he has a short sword.' The second Devi said: "A short saber is not a hindrance to us, let's put him on a skewer, he will be delicious with wine". Hearing this, Amirani said:

„amirano mshveniero, ghvinis pero da dzliero,

Mok’le khmali ras mishavebs, pekhi tsavdga tsina meo“ (I am Amirani, handsome and strong, what's wrong with a short sword if I go ahead?)

The poetic version uttered by Amirani, seems to repeat what the Devas said, but in this case it is a paraphrase of a wise proverb (“a short sword is not a hindrance, stretch your leg and it will reach”), which is aimed at self-encouragement. The hero opposes the centuries-old wise experience of the Georgian people to the devas. The poetic and prose texts complement each other, including the episode of the version under discussion, when Amirani saves his uncles: Amirani puts on Yusipi's iron cap and scares the devas with his voice, goes hunting with Sulkalmakhi and Badri. The narrator tells us the story of the hunt using a poetic text and does not repeat the content of this text in prose form. “Amirani and his uncle went hunting” is an independent poetic text, and if it weren't for him, this version of the mixture with poems would be largely lacking in content.

Thus, we can conclude that the poetic text not only repeats the content conveyed in prose, but also complements, concretizes, clarifies and conveys this or that detail with different strokes, what makes it possible to better understand the character or situation.

Prose mixed with poetry reminds us of a fairy tale. This similarity is indicated by the typical opening and closing formulas of the epic. The speaker begins to narrate about the adventures of the hero with a formula that is completely unrelated to the text in terms of content. The purpose of such a formula may be to attract the attention of listeners.

Introductory formulas may clarify what is being said or have a religious content, for example, in the above mentioned episodes: 1. „*iqo erti monadire, k'ai mdidari, shemdzelebeli*“ (Once upon a time there was a hunter, rich and prosperous) (Gurian); 2. „*amirans ambavi mout'anes, rom ert khemtsipes dzalian lamazi kali hqavso*“ (They brought news to Amirani that a ruler has a very beautiful wife) (Kartlian); 3. „*amirani iqo ghvtis natluli da ghonieri*“ (Amirani was God's godson and he was strong) (Kakhian).

Along with the narrative-realistic versions of "Amiraniani", both types of narrative-religious beginnings are often found: praising - „*iqo da ara iqo ra, ghvtis uk'etesi ra ikneboda*“ (Was it or was not, what could be better than God) (Gurian), blessing - „*iqo da ara iqo ra, ghvtis uk'etesi ra ikneboda, iqo shashvi mgalobeli, ghmerti tkveni mtsqalobeli*“ (Was it or was not, what could be better than God, there was a song thrush, your merciful God" - (Pshavian).

The study of mixed versions of "Amiraniani" is also interesting from the point of view of drawing the artistic images of the characters. It is significant that in this case the prose text gives us more extensive information about the character of this or that hero than the poetic one.

First of all, the artistic image of the epic hero - Amirani is interesting. When discussing poetic variants, we noted that the collective narrator uses the epithets, existing in the tradition, to convey the character traits of the character. According to the variants, Amirani is „*ghvinisperi*“ (the colour of wine) , „*p'irkushi*“ (gloomy) person. In one instance, the narrator even compares him to „*saavdrod gamzadebel shav ghrubelsats*“ (a black cloud which is about to burst into a storm). It is very interesting how the character's image is drawn in mixed versions.

In mixed, i.e., poetic versions, the artistic image of the characters is even more developed. For example, Amirani is different from other boys and grows at a special rate; it is in the Georgian mixed version that we read: „*es pat'ara bavshvi upalma tavis khelit monatla da*

sakhelad amirani utsoda. Vints tslit izrdeboda, amirani dghit izrdeboda. Ase rom, ati tslis amirans pitskheli omis gadakhkda k'idets sheedzlo“ (the Lord christened this little child himself and named him Amirani. He grew by leaps and bounds). The hyperbole presented here clearly indicates the difference between the hero and others.

In mixed versions, the issue of Amirani's appearance is also very interesting. A pure poetic text gives us such information, but it is not complete. In this case, the prose fills in the information. In one of the Georgian versions, we read: „*mtsqemss shig sheukhednia da daunakhavs didi, uzarmazari vazhk'atsi, romelsats tskhrilisodena tvalebi hkonda, turme. Es iqo tviton amirani*“ (The shepherd looked inside and saw a huge man who turned out to have eyes the size of a sieve. It was Amirani himself).

Variants of “Amiraniani” mixed with poetry are interesting from the point of view of content. In the course of the study, the following questions arise: what exactly is presented in the form of verses in each of them? are we dealing with some kind of regularity? - From this point of view, we examined the variants recorded in different regions.

Judging by the mixed versions of kartluri and kakhuri, the episode of going hunting is most often found in poetry. Also, the scene of Amirani and Devi's deal, their dialogue is often presented in verse form; Qamari's courtship of her beloved, her remarks, when describing Amirani's opposition to the Ruler of the Clouds in mixed versions, are almost always poetic:

„amiran, gole, goleo, mukhlat gakeben maleo

Gastsi da uk'an mogdeven, omi itsian tskhareo“ (Amirani, soon you will be praised. Move away, and they will pursue you, they know how to fight).

In mixed versions, individual passages of the epic are not transmitted in poetic form for any regularity. It can be concluded that the narrator remembers the poetic phrase based on his own interest, and conveys the rest of the information in prose.

Chapter V. Traces of the transmission of religious confessions in "Amiraniani"

There are many problems with the Amirani's story. Among them, in the process of research, we consider it very important to pay attention to the time of the formation of the epic,

as well as to the fact how mythological paradigms were reflected in it; what the epic of “Amiraniani” before Christianity could be; why the face of Christ the Godfather disappears in some later records, and in general, what the problem of the appearance of religious confessions in the epic is.

Indeed, the connection of "Amiraniani" with religious confessions is a very interesting aspect in a comprehensive study and analysis of the epic. Some scholars quite rightly believe that “the legend of the hero chained to the rock existed in Georgia before Christianity” (Chikovani). In versions of the epic we find pre-Christian motifs, including the episode of bathing in milk, presented in the Svanetian version of "Amiraniani". This archaic motif can be considered a kind of christening, the initiation of the hero. From this point of view, the question of Amirani's parents is also interesting. According to the Svanian variants, Amirani is the son of the goddess of hunting, Dali.

One of the significant archaic layers of "Amiraniani" is the question of Qamari's father. Who is the Lord of the Clouds? What hidden power does he have? According to the versions of the epic, the mighty Amirani, who had previously dealt with the devas, having escaped from the belly of the dragon, however, cannot defeat Qamari's father until the beauty teaches him a special fighting technique. For example, in one of the Kakhnetian variants we read:

Amiran, tsol-dedamk'vdaro, omi ar itsi k'ilosa

Maghla rasa stsem sp'ilosa, dabla shemohk'ar rbilosa.

Dahk'ra da dzarghvi sheatsqdes, daetsemian dzirosa...

(Amiran, you don't know how to fight. Why are you hitting the elephant high? Hit lower, in a soft place. If you hit like that, its veins will burst and it will fall...)

This simple combat strategy is somehow unknown to Amirani. Perhaps one can assume that the narrator is talking about the extraordinary strength of Qamari's father. More precisely, he knows about his secret. The place of residence of the Lord of the Clouds also corresponds to the deity - his abode is not on earth.

According to Mikhail Chikovani, who was quite right, it would not have been difficult for the godson of Christ to defeat Qamari's father. Moreover, this would be a logical ending - Amirani defeats the antagonist with divine power. Here the researcher, discussing a possible different ending of the episode given in the pagan "Amiraniani", notes that we should pay attention to the superhuman nature of the "Lord of Evil Spirits" and the capabilities of his army. Variations show how the march of the army of Qamari's father causes a wind, then a whirlwind, followed by the sudden appearance of clouds and rain.

The researcher considers important aspects related to the mentioned problem and concludes: "Qamara's father is the "Lord of Evil Spirits" living in heaven, in other words, the deity of Taros, who in mythology commands the sky and clouds". It is for this reason that it is difficult for Amirani to cope with the antagonist until the daughter of the Ruler of the Clouds comes to his aid (cf .: the sensual Medea also helps Jason defeat Aeëtes).

Obviously, the appearance of Christian motifs (Amirani's christening by Christ, Amirani's christening by angels or St. George, opposition to God-Christ, etc.) in the epic is a late event, but traces of the pagan worldview are well preserved in most versions.

Christening, the first of the sacraments of the Christian faith, is actually the most significant step in Amirani's adventure. "Amiraniani", having passed through the worldview of many epochs, naturally passed through the Christian religious confession, and it is worth noting that it was these episodes (Christening, the relationship between godfather and godson) that he kept most alive. In addition to being miraculously born and being a "rejected child", the hero is the godson of Christ, that is, the Lord, and this also distinguishes him from others.

According to some versions, Amirani is the godson of St. George. According to one of the Gurian versions, Amirani will see a lonely tower hanging between heaven and earth. Christ God advises the hero not to enter this tower, but the disobedient Amirani still goes there. A beautiful maiden, who is the goddaughter of St. George, lives in the tower. According to the same version, Saint George is also the initiator of Amirani's punishment.

According to one version, when God punishes Amirani for his arrogance and chains him to a glacier, the hero's antagonist, the dragon, will take advantage of this. He is about to eat Amirani: „*mqinvaris tsveridan gadmotsotsda [gveleshap'i] da dabmul amirans shechmas up'irebda, turme; magram misi ganzrakhva ts. Giorgis gaugia da stsrapad ikve gachenila. Tsmindans gveleshap'isatvis titis daknevit utkvams: "shecherdi, amirani tsodvebis mosananieblad davabit da ara shens gasadzghomado, mandve gakvavdio!" Am siyqvebit gveleshap'i ikve gakvavebula*“(The Serpent crawled out of the top of the glacier and was about to eat the bound Amirani, but St. George quickly appeared there. The saint waved his hand at the Serpent and said: “Stop, Amirani is chained here so that he repents of his sins, and not for you to eat him! Turn to stone!” With these words, the Serpent turned to stone on the spot). As we can see, the narrator believes that the binding of Amirani is a common decision; according to this variant, St. George is also an accomplice in punishment.

Traces of the influence of the Christian religion can be clearly seen in the versions of the “Amiraniani” discovered to date. The transmission of the folklore text implies a change in the variants of episodes discussed above - in the "individual repertoire" of a narrator there is knowledge about specific episodes of Amirani's adventure, although he often deviates from the standard plot of the hero's adventure and offers a different version. All this is caused by a number of nuances, including the attitude of the narrator to religion.

GENERAL CONCLUSIONS

Observation of the poetic variants of the epic "Amiraniani", their comparative analysis allows us to highlight the aspects of transmission associated with the functionality of both a particular text and a folklore text as a whole. In particular:

In the poetic versions of the epic "Amiraniani" there are key, so-called "transitional" episodes of the monument, which make up the archaic layer of the epic.

In the poetic versions of "Amiraniani" one can find the so-called "marginal" elements characteristic of folk works - when the narrator deviates from the main line of the epic and

turns peripheral, marginal elements into a source of poetic inspiration. At this time, we usually deal with improvisation.

The building material of the lexical variants of "Amiraniani" are "formulas" (traditional syntagmatic and paradigmatic elements). Some of them have a general folklore distribution, however, there are more formulas that have been formed and established in the tradition of a particular analyzed text.

A comparison of the poetic versions of "Amiraniani" showed us that what constitutes a folklore text also exists in tradition. It is tradition that offers the speaker ready-made formulas, a plot frame, a genre model, which are the building blocks of a particular text. All this is the property of the general fund of tradition (general folklore, specific textual, regional), from which the speaker selects verbal material and creates a variant of an already existing text. Accordingly, a folklore text does not act as a separate sample subject to oral presentation, but as a representation, a manifestation of types, classes, and traditions in general. Given this, the subject of research and observation should not be just one, in this case, the translated text, but what has a pre-text status, what exists in the tradition.

By comparing the poetic variants of "Amiraniani" it was established that the presence of variants is determined by the fact that the narrator does not need to memorize the entire text, since he himself is its creator. Simply put, in the process of reproducing a folk work, he himself creates a new text every time. The speaker retains in memory solid fragments of the content, certain language forms, rhythmic-melodic pattern, knowledge about the characters and their roles, toponymy and other nomenclature, rules for the design and transmission of the verbal representation of the listed elements.

In terms of content, the most self-sufficient variants are mixed ones. Based on the example of mixed versions of "Amiraniani", we can conclude that the poetic text not only repeats the content conveyed in prose, but also complements, concretizes, clarifies and conveys this or that detail with different strokes, what allows a better understanding of the hero or situation.

Variants of the poem "Amiraniani" mixed with verse are interesting from the point of view of content. In variants mixed with verse, the description of the hunting episode is most often found. Also, the scene of the bargain between Amirani and Devi, their dialogue are often presented in poetic form; courtship of Qamari's beloved, her remarks about the confrontation between Amirani and the Lord of the Clouds in mixed versions are almost always poetically arranged.

In mixed versions, separate passages from the epic are mixed with the verse without any regularity. The speaker remembers the poetic phrase based on his own interest, and conveys the rest of the information in prose.

In the mixed, i.e. poetic, versions of "Amiraniani", the artistic image of the characters is even more expanded; the question of Amirani's appearance is presented in a very interesting way. The poetic text of the epic gives us such information, but not completely. In this case, the prose part complements and clarifies the information.

The prose versions of "Amiraniani" are not self-sufficient, although after the transmission in these versions all the "transitional episodes" that the hero has to go through on his life path are preserved, although these variants are interesting in terms of drawing characters, the artistic image of the hero is presented situationally. The narrator's speech is short and flexible, the story is told briefly and concisely.

The Adjarian prose versions of "Amiraniani" are very interesting. In some of them, Amirani and the Qur'anic apocryphal character Dejal differ; however, in some versions Dejal is referred to as Amiran and the narration is brought in line with "Amiraniani" and tells about the adventures of its characters.

Taking into account the existing Adjarian variants of "Amiraniani", it can be concluded that historically in Adjara, as in all of Georgia, there must have been perfect variants of "Amiraniani". The fact that in the folklore of Adjara the story of Amirani is still at the level of a counterpart and is mostly preserved in fragments, should be sought in the historical difficulties

of this corner, which resulted in the transmission of the image of an epic hero fighting for freedom.

Traces of the influence of the Christian religion can be clearly seen in the versions of "Amiraniani" discovered to date. The transmission of a folklore text presupposes precisely the change of variants of episodes - in the "individual repertoire" of the narrator there is knowledge about specific episodes of Amirani's adventures, although he often deviates from the standard narrative about the hero's adventures and offers a different version. All this is connected with a number of nuances, including the attitude of the narrator to religion.

The main provisions of the work are reflected in the following publications:

1. *„Amirani“ vrtseli da mokle leksiti variant'ebis urtiertmimarteba* – batumis shota rustavelis sakhelmtsipo universit'et'is, kartuli pilologiis dep'art'ament'is, pilologiuri matsne, t. VI, gv. 70-77, batumi, 2022;
2. *„Traditsiuli pormulebi „amirani“ leksit variant'ebshi“ – VII saertashoriso sametsniro (distantsiuri) konperentsia „ena da k'ult'ura“ - shromebi, gv. 177-184, kutaisi, 2022;*
3. *„Amirani“ shereuli variant'ebis t'ransmisiis p'roblemisatvis“ – zhurnali „chorokhi“ №4, gv. 79-88, batumi 2022;*
4. *„Amirani“ t'ransmisia acharul variant'ebshi“ – saertashoriso k'avk'asiologiuri k'ongresi, ivane javakhishvilis sakhelobis tbilisis sakhelmtsipo universit'et'is gamomtsemloba, 2022 (is being printed).*